

Odgojni ciljevi nastave geografije

Kranjc, Marko

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:996615>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Marko Kranjc

Odgojni ciljevi nastave geografije

Diplomski rad

**Zagreb
2021.**

Marko Kranjc

Odgojni ciljevi nastave geografije

Diplomski rad

predan na ocjenu Geografskom odsjeku
Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
radi stjecanja akademskog zvanja
magistra edukacije geografije

**Zagreb
2021.**

Ovaj je diplomski rad izrađen u sklopu diplomskog sveučilišnog studija *Geografija*; smjer: *nastavnički* na Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pod vodstvom prof. dr. sc. Vesne Bilić

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Diplomski rad

Odgojni ciljevi nastave geografije

Marko Kranjc

Izvadak: Predmet je istraživanja ovog diplomskog rada ispitivanje pristupa odgoju među nastavnicima geografije u Republici Hrvatskoj. Poseban je naglasak stavljen na ispitivanje razlika na temelju demografskih čimbenika nastavnika i faktora školskih uvjeta. Analizirani su odgojni ciljevi nastave geografije s obzirom na zakonski okvir odgoja i obrazovanja Republike Hrvatske. Nadalje, pružen je pregled odgojnih potencijala najistaknutijih odgojnih ciljeva nastave geografije. Rezultati istraživanja pokazuju su razlike najistaknutije s obzirom na spol nastavnika, vrstu škole, te tip naselja i makroregiju u kojoj se škola nalazi, dok radni staž i prosječna veličina razrednog odjela ne koreliraju sa razlikama u pristupu odgoju. Najviše je razlika primjetno u učestalosti realizacije nekih odgojnih ciljeva, te u učestalosti korištenja metoda realizacije odgojnih ciljeva

40 stranica, 13 grafičkih priloga, 0 tablica, 39 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: odgoj, odgojni ciljevi, nastava geografije, nastavnici geografije

Voditelj: prof. dr. sc. Vesna Bilić

Povjerenstvo: prof. dr. sc. Vesna Bilić
prof. dr. sc. Zoran Curić
doc. dr. sc. Ružica Vuk

Tema prihvaćena: 11. 2. 2021.

Rad prihvaćen: 1. 7. 2021.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Master Thesis

Upbringing goals for teaching geography

Marko Kranjc

Abstract: The subject of thesis' research is the examination of the approach to upbringing in geography teachers of the Republic of Croatia. A special emphasis has been put on examining the differences based on the teachers' demographic factors and the factors of the school conditions. The upbringing goals of geography teaching have been analysed considering the legal framework of education and upbringing in the Republic of Croatia. Furthermore, a review of the upbringing potential of the most prominent upbringing goals of geography teaching has been provided. The results of the research show that the experience of the teachers and the average class size do not correlate with the differences in the approach to upbringing, while the differences are the most prominent with respect to the teachers' gender, the type of school, and the type of settlement and macroregion the school is located in. The most differences are noticeable in the frequency of realisation of some upbringing goals and the frequency of use of methods in the realization of upbringing goals.

40 pages, 13 figures, 0 tables, 39 references; original in Croatian

Keywords: upbringing, upbringing goals, geography teaching, geography teachers

Supervisor: Vesna Bilić, PhD, Full Professor

Reviewers: Vesna Bilić, PhD, Full Professor
Zoran Curić, PhD, Full Professor
Ružica Vuk, PhD, Assistant Professor

Thesis title accepted: 11/02/2021

Thesis accepted: 01/07/2021

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia.

Zahvale

Velika hvala mentorici prof. dr. sc. Vesni Bilić na velikodušnoj i nesebičnoj pomoći prilikom pripreme i provedbe ovog istraživanja. Zahvaljujem se svim nastavnicima geografije koji su dobrovoljno sudjelovali u istraživanju, te svima koji su na druge načine pomogli u izradi ovog diplomskog rada. U konačnici, zahvaljujem se svojim roditeljima Mirjani i Željku, sestri Martini, te djevojci Ani što su mi bili velika podrška i neiscrpan izvor motivacije tijekom studiranja.

Sadržaj

1.	Uvod.....	1
1.1.	Predmet istraživanja	1
1.2.	Pregled dosadašnjih istraživanja i literature	2
2.	Zakonski okvir Republike Hrvatske za postizanje odgojnih ciljeva	3
2.1.	Zakon o odgoju i obrazovanju	4
2.2.	Nastavni plan i program	6
2.3.	Kurikulum za nastavni predmet Geografija.....	7
2.4.	Međupredmetne teme	8
3.	Odgoj u nastavi geografije	8
3.1.	Odgojni ciljevi.....	8
3.1.1.	Prostorni identitet	9
3.1.2.	Tolerancija i solidarnost	10
3.1.3.	Održivost i ekološka svijest.....	11
3.1.4.	Građanski odgoj	12
3.2.	Metode odgoja	13
4.	Metodologija istraživanja	15
4.1.	Ciljevi i istraživačka pitanja	15
4.2.	Metode istraživanja.....	16
4.3.	Instrument istraživanja	16
4.4.	Uzorak	17
4.5.	Postupak istraživanja	18
4.6.	Sudionici istraživanja	18
5.	Rezultati istraživanja	20
5.1.	Kvantitativno istraživanje.....	20
5.1.1.	Obrazovni ciljevi u pripremi nastavnog sata.....	20
5.1.2.	Percepcija važnosti odgojnih ciljeva u usporedbi s obrazovnim ciljevima.....	21

5.1.3. Učestalost realizacije odgojnih ciljeva	21
5.1.4. Učestalost korištenja metoda i postupaka za ostvarivanju odgojnih ciljeva	27
5.1.5. Percepcija važnosti odgojnih domena	30
5.2. Odgovori ispitanika na pitanje otvorenog tipa	31
6. Rasprava	34
7. Zaključak	36
8. Popis literature i izvora	38
Popis slika	VIII
Popis priloga.....	IX

1. Uvod

Strukturirani i usmjereni odgoj učenika u školama jedna je od osnovnih zadaća svakog odgojno-obrazovnog sustava. Svaki obrazovni sustav nastoji održati postojeći sustav vrijednosti pripadajućeg društva (Jukić, 2011) čime predstavlja instrument reprodukcije vrijednosti. Kao i svaki drugi nastavni predmet, Geografija ispunjava neke od zadaća odgoja koje su ključne za razvoj učenika na svim razinama. Uz stjecanje znanja i razvoj vještina, odgoj je jedan od glavnih ciljeva nastave Geografije kojim se pridonosi socijalnoj i emocionalnoj kompetenciji učenika usvajanjem pozitivnih odgojnih vrijednosti (Magaš, 2016). Geografija se kao znanost i kao nastavni predmet sadržajno ističe u potencijalu za realizaciju odgojnih ciljeva poput razvijanja prostornog identiteta, izgradnje ekološke svijesti i razvijanja vrijednosti građanske i političke odgovornosti učenika. Proces je odgoja u školama u Republici Hrvatskoj zakonski oblikovan, usmjeren i reguliran na općoj razini i prema pojedinim nastavnim predmetima. Ipak, proces odgoja u školama u svojoj realizaciji velikim dijelom spada u domenu nastavničke autonomije, zbog čega se mogu očekivati razlike u načinu i uspješnosti postizanja konačnih ciljeva odgoja. Društvena se očekivanja vezana za odgoj u školama mijenjaju s općim društvenim, kulturnim i socio-ekonomskim promjenama koje prate svaku civilizaciju, a načela slobode, demokracije, ravnopravnosti i održivosti oslikavaju se u načinu odgoja i vrijednostima koje društvo kroz odgojno-obrazovne institucije želi prenijeti na svoje članove.

1.1. Predmet istraživanja

Predmet ovoga istraživanja su odgojni ciljevi nastave geografije. U istraživanju odgojnih ciljeva stavljen je poseban naglasak na način predstavljanja odgoja kroz zakonski okvir obrazovanja u Republici Hrvatskoj. Na temelju zakonskih dokumenata o odgoju i obrazovanju (Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Nastavni plan i program, Kurikulum za nastavni predmet Geografija i kurikulumi međupredmetnih tema) izdvojeno je nekoliko odgojnih ciljeva koji su tematski povezani uz nastavu geografije. Istraživački dio rada usmjeren je na ispitivanje preferencija nastavnika¹ geografije osnovnih i srednjih škola Republike Hrvatske u odabiru odgojnih ciljeva i metodama njihove realizacije,

¹ Ako drugačije nije naznačeno, pojam se 'nastavnik' u radu koristi za oba spola, te za nastavnike osnovnih i srednjih škola.

te u percepciji važnosti specifičnih odgojnih ciljeva za rad s učenicima na nastavi geografije. Istraživanje također uključuje osobna razmišljanja, iskustva i prijedloge nastavnika geografije u postizanju odgojnih ciljeva.

1.2. Pregled dosadašnjih istraživanja i literature

Istraživanja su odgojnih ciljeva iznimno rijetka, kako u Hrvatskoj, tako i u međunarodnoj znanstvenoj zajednici. Kao razlog je tome u literaturi osnovni problem česte nejasne distinkcije između obrazovnih i odgojnih ciljeva, a pristup je istraživanja uglavnom cjelovit odgojno-obrazovni pristup. Nadalje, u anglosaksonskoj je znanstvenoj literaturi, kao i u međunarodnoj literaturi prevedenoj na engleski jezik nejasna distinkcija između pojmova „odgoj“ i „obrazovanje“, te se za oba procesa koristi pojam „education“. Prikladniji je engleski prijevod pojma „odgoj“ riječ „upbringing“, no u literaturi ovaj pojam također ima neka ograničenja, budući da se odnosi prvenstveno na odgoj u obiteljskom kontekstu, te u manjoj mjeri na odgoj u odgojno-obrazovnim ustanovama.

Istraživanja su odgoja u nastavi geografije rijetka. U znanstvenoj je i stručnoj literaturi primjetna nedovoljna istraženost učestalosti realizacije pojedinih odgojnih ciljeva među nastavnicima geografije, te odabira metoda i postupaka kojima se odgojni ciljevi postižu. Većina se istraživanja bavi konkretnim odgojnim zadacima nastave geografije u pojedinim domenama odgoja poput izgradnje svijesti o važnosti održivog razvoja (Guo i dr., 2018; Yli-Panula i dr., 2019), razvojem političke pismenosti i odgovornosti (Castree, 2008; Stoltman i DeChano-Cook, 2002; Kolnik, 2012), izgradnjom prostornog identiteta (Brillante i Mankiw, 2015), razvojem tolerancije (Gökçe, 2015) te integracijom fizičkog odgoja u nastavi geografije (Mavilidi i dr., 2016; Vlček i dr., 2018).

U kontekstu odgojno-obrazovnog sustava Republike Hrvatske provedeno je nekoliko istraživanja o odgojnim ciljevima nastave geografije. Tuđan (2018) u svome radu opisuje okvir međupredmetne teme građanski odgoj i obrazovanje u nastavi geografije, te navodi kako je u Republici Hrvatskoj Geografija jedan od nastavnih predmeta koji u većoj mjeri doprinosi ostvarivanju ciljeva građanskog odgoja i obrazovanja. Brkić Vejmelka i dr. (2018) navode kako je mišljenje nastavnika geografije u Hrvatskoj da je broj nastavnih sati nedovoljan da se sveobuhvatno obrade teme održivog razvoja. Nadalje, Curić i dr. (2007) provode komparativnu analizu kurikuluma Geografije 11 europskih država u kojoj zaključuju kako se u opisu predmeta u svim kurikulumima naglašava važnost geografije za: „...razvoj stavova i odgojnih vrijednosti potrebnih za preuzimanje aktivne uloge u široj društvenoj

zajednici.“ (Curić i dr., 2007, 449). Ova istraživanja daju vrijedne uvide u ulogu Geografije kao nastavnog predmeta u odgoju učenika u školama.

Opsežno istraživanje metodičko-didaktičkog rada nastavnika geografije u Republici Hrvatskoj 2013. godine provode Magaš i Marin (2013), koje pokazuje kako je metoda razgovora najčešće korištena metoda u nastavi geografije za nastavnike osnovnih (81%) i srednjih (82%) škola, te kako je egzemplarna nastavna strategija najčešće korištena strategija u nastavi geografije za nastavnike osnovnih (60%) i srednjih (66%) škola. Nadalje, isto je istraživanje pokazalo da oko četiri petine nastavnika geografije u Republici Hrvatskoj smatra da je geografija u odgojno-obrazovnom sustavu Hrvatske podcijenjena. Ovo se istraživanje odnosi na cjelokupni metodičko-didaktički rad nastavnika u Republici Hrvatskoj, no iako slična istraživanja odgojnog rada nastavnika u školi nisu provedena ovi nam podaci daju uvid u stanje odgojno-obrazovnih trendova nastave geografije 2013. godine.

U literaturi je primjetan nedostatak sistematskih pregleda odgojnih ciljeva i metoda odgoja u školama. Ipak, Bognar (1999) pruža sistematski pregled odgojnih područja, metoda i postupaka, te odgojnih ciljeva u nastavi prema odgojnim domenama. Bognar (1999) navodi 12 odgojnih područja koje klasificira u 3 skupine aspekata odgoja: egzistencijalni odgoj (odgojna područja zdravstvenog, radnog, samozaštitnog i ekološkog odgoja), socijalni odgoj (područja odgoja za život u zajednici, odgoja za mir, odgoja za nenasilje, te spolnog odgoja) i humanistički odgoj (područja odgoja pozitivne slike o sebi, odgoja za ljudska prava, emancipacijskog odgoja i samoaktualizacijskog odgoja).

U konačnici, provedeno je i nekoliko istraživanja o učinkovitosti nastavnčkog rada s obzirom na dob i iskustvo nastavnika. Mohd Ismail i dr. (2018) zaključuju kako dob i iskustvo nastavnika znatno pozitivno utječe na učinkovitost u prenošenju vještina razmišljanja višeg reda koje doprinose vještinama rješavanja problema, donošenja odluka i cjeloživotnog učenja. S druge strane, Rajesh Shah (2018) zaključuje kako postoji negativna korelacija između dobi i iskustva nastavnika sa učeničkom percepcijom učinkovitosti u nastavi.

2. Zakonski okvir Republike Hrvatske za postizanje odgojnih ciljeva

Aktualni zakonski okvir odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj predstavljaju Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi kojim se: „ ... uređuje djelatnost osnovnog i srednjeg odgoja i obrazovanja u javnim ustanovama.“ (NN, 126/2012), Nastavni plan i program koji definira odgojno-obrazovna postignuća koja treba postići poučavanjem

(NN, 102/2006), i Nacionalni kurikulum koji: „...utvrđuje vrijednosti, načela, općeobrazovne ciljeve i sadržaje svih aktivnosti i programa, pristupe i način rada s djecom rane i predškolske dobi, odgojno-obrazovne ciljeve po područjima razvoja djece., (MZO, n.d.). Nadalje, posebnu važnost u kontekstu odgoja u Nacionalnom kurikulumu imaju međupredmetne teme, koje su definirane kao: „... teme općeljudskih vrijednosti i kompetencija za život u 21. stoljeću i kao takve su na poseban način svakodnevno prisutne u odgojno obrazovnom radu cjelokupne obrazovne vertikale.“ (Škola za život, n.d.). Navedeni se dokumenti mogu smatrati okvirom kojim se definira koje se odgojne ciljeve i na koji način treba postizati u osnovnim i srednjim školama Republike Hrvatske, te značenje pojedinih odgojnih ciljeva za razvoj učenika na svim razinama. U planiranju odgoja u školi u kontekstu nastave geografije važno je uzeti u obzir smjernice iz ovih dokumenata. Prikazan je stoga okvir za postizanje odgojnih ciljeva prema Zakonu o odgoju i obrazovanju, Nastavnome planu i programu, Nacionalnom kurikulumu za nastavni predmet Geografija, te prema međupredmetnim temama.

2.1. Zakon o odgoju i obrazovanju

Temeljni je pravni dokument kojim su uređeni odgoj i obrazovanje u Republici Hrvatskoj Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. Članak 4. Zakona o odgoju i obrazovanju (NN, 2008) navodi 5 ciljeva odgoja i obrazovanja u školskim ustanovama:

1. Osigurati sustavan način poučavanja učenika, poticati i unapređivati njihov intelektualni, tjelesni, estetski, društveni, moralni i duhovni razvoj u skladu s njihovim sposobnostima i sklonostima“

Prvi se cilj odnosi na pristup razvoju učenika prema 6 područja odgoja: intelektualni, tjelesni, estetski, društveni, moralni i duhovni odgoj. Ova se klasifikacija odgojnih područja znatno razlikuje od klasifikacije koju je ponudio Bognar (1999), no iako nisu eksplicitno navedena, ona u velikoj mjeri obuhvaća ista odgojna područja. Ovim se ciljem osigurava cjelokupan razvoj i oblikovanja učenika prema navedenim područjima, a može se smatrati sadržajno najširim ciljem jer obuhvaća izgradnju ljudskih odlika učenika na svim razinama.

2. Razvijati učenicima svijest o nacionalnoj pripadnosti, očuvanju povijesno-kulturne baštine i nacionalnog identiteta

Drugi se cilj odnosi na izgradnju prostornog identiteta učenika. Ovaj je cilj od posebne važnosti u geografskom obrazovanju, s obzirom da se tematski preklapa s mnogim odgojno-obrazovnim ishodima nastave geografije. Prostor i prostorni su identitet vrlo usko vezani uz geografiju kao znanost, te uz nastavni predmet Geografija. Nastava geografije stoga može imati neusporedivu važnost i potencijal u ostvarivanju ovog odgojno-obrazovnog cilja.

3. Odgajati i obrazovati učenike u skladu s općim kulturnim i civilizacijskim vrijednostima, ljudskim pravima i pravima djece, osposobiti ih za življenje u multikulturalnom svijetu, za poštivanje različitosti i toleranciju te za aktivno i odgovorno sudjelovanje u demokratskom razvoju društva

Treći se cilj odnosi na razvoj tolerancije, građanske i političke odgovornosti, te promicanje demokratskih vrijednosti u suvremenom društvu. Multikulturalnost, društveno-politički poredak svijeta te politička prava i obaveze građana u demokratskom društvu su također neke od najvažnijih tema geografske znanosti i nastavnog predmeta Geografija. Nastava geografije također može imati veliku važnost u ostvarivanju ovog odgojno-obrazovnog ishoda.

4. Osigurati učenicima stjecanje temeljnih (općeobrazovnih) i stručnih kompetencija, osposobiti ih za život i rad u promjenjivom društveno-kulturnom kontekstu prema zahtjevima tržišnog gospodarstva, suvremenih informacijsko-komunikacijskih tehnologija i znanstvenih spoznaja i dostignuća

Četvrti se cilj odnosi na osposobljavanje učenika za život i rad. Razvijanje radnih navika, zdravog odnosa prema radu i profesionalnih kompetencija potrebnih za rad specifičan je cilj odgoja i obrazovanja čije se ostvarivanje njeguje od najranijih faza odgoja i obrazovanja do profesionalnog usmjeravanja učenika u strukovnim srednjim školama ili sveučilištima. Poseban se naglasak u ovome cilju stavlja na suvremene informacijsko-komunikacijske tehnologije koje su postale sveobuhvatno sredstvo odgoja i obrazovanja, a ovladavanje njima postaje nužnost privatnog i profesionalnog života građana u suvremenom digitaliziranom svijetu. Nastava je geografije potencijalno vrijedan poligon za izgradnju specifičnih znanja i vještina vezanih uz upotrebu informacijsko-komunikacijske tehnologije.

5. Osposobiti učenike za cjeloživotno učenje

Posljednji se cilj odgoja i obrazovanja odnosi na izgradnju i njegovanje svijesti učenika o važnosti konstantnog učenja i usavršavanja kroz život. Jedna je od primarnih zadaća odgojno-obrazovnog sustava osvijestiti učenike o važnosti učenja i nakon izlaska iz tradicionalnih odgojno-obrazovnih institucija. Znanja koja se prenose učenicima na nastavi geografije zbog prirode su područja interesa geografske znanosti promjenjiva. U kontekstu je nastave geografije iznimno važno učenike poticati i osposobiti za informiranje o svijetu nakon izlaska iz škole kako bi znanja koja posjeduju bila primjenjiva na suvremenu stvarnost.

Ciljevi odgoja i obrazovanja definirani u Zakonu o odgoju i obrazovanju nastoje obuhvatiti širok raspon ljudskih odlika koje je nužno izgraditi kod učenika osnovnih i srednjih škola Republike Hrvatske. Kroz ove se ciljeve primjećuje poseban naglasak na izgradnju prostornog identiteta, izgradnju društvene i političke odgovornosti, ovladavanje informacijsko-komunikacijskim tehnologijama i osposobljavanje za rad i cjeloživotno učenje.

2.2. Nastavni plan i program

Nastavni se plan i program primjenjuje u pojedinim razredima do školske godine 2022. / 2023. zbog čega je i dalje aktualan u realizaciji odgoja u školama. U Nastavnom se planu i programu za osnovne škole za nastavni predmet Geografija (NN, 2006) navodi kako je cilj nastave geografije: „... stjecanje osnovnih geografskih znanja o Zemlji, značenju i povezanosti prirodnih elemenata i društvenih pojava i procesa u svjetlu suvremenih zbivanja u svijetu, razvijanje i njegovanje geografskih načina mišljenja i razvijanje socijalnoafektivnih sposobnosti učenika.“. Ciljevi nastave geografije prema Nastavnom planu i programu stavljaju veći naglasak na obrazovanje, odnosno stjecanje znanja i vještina. U kontekstu se odgoja ovdje izdvaja cilj razvijanja socijalno-afektivnih sposobnosti učenika koji spada u domenu društvenog odgoja.

Nastavni program za gimnazije navodi kako je cilj nastave geografije: „... da učenici steknu osnovno znanje o Zemlji, da upoznaju gospodarska, društvena i kulturna obilježja suvremenog svijeta i uoče nužnost međusobne suradnje i ljudske solidarnosti u suvremenom svijetu te da upoznaju i zavole domovinu Hrvatsku.“. U kontekstu se odgojnih ciljeva u gimnazijama stavlja naglasak na razvoj prostornog identiteta na razini nacionalnog identiteta, te na razvoj solidarnosti i tolerancije.

2.3. Kurikulum za nastavni predmet Geografija

Za razliku od Zakon o odgoju i obrazovanju, Nacionalni kurikulum pruža specifičnu odgojno-obrazovnu ulogu i odgojne ciljeve pojedinih nastavnih predmeta. U kurikulumu se za nastavni predmet Geografija u opisu predmeta definira nekoliko vrijednosti kojima učenje geografije doprinosi. U Nacionalnom se kurikulumu za nastavni predmet Geografija (MZO, 2019a) navodi slijedeće:

„Poučavanje Geografije neposredno promiče prostor kao identitetnu osnovu, razvija identitet od osobnoga, lokalnog, regionalnog do nacionalnog građanskog, ali i do nadnacionalnog i globalnog identiteta građanina svijeta. Razvijanjem socijalne osjetljivosti i ekološke svijesti učenici razvijaju solidarnost. Stečene vrijednosti potiču prihvaćanje kulturnih i drugih razlika i uvažavanje potreba drugih, uz međusobno razumijevanje i poštovanje. Usvojena znanja i razvijene kompetencije pogoduju poduzetnom djelovanju uz razumnu procjenu mogućnosti, ograničenja i rizika u svakodnevnome i profesionalnom životu.“

Prema tome, vidljivo je kako se u kurikulumu za nastavni predmet Geografija također stavlja poseban naglasak na nekoliko specifičnih odgojnih ciljeva nastave geografije. U prvom redu to je izgradnja prostornog identiteta na svim razinama, razvijanje socijalne osjetljivosti i ekološke svijesti, razvijanje tolerancije i poštovanja, te razvijanje smisla za poduzetništvo. Nadalje, prostorni je identitet jedan od 4 temeljna koncepta u strukturi predmetnog kurikuluma geografije. Kao jedan od odgojno-obrazovnih ciljeva učenja i poučavanja geografije navodi se kako će učenik: „Spoznati važnost identiteta u globaliziranom društvu te djelovati na očuvanju i promicanju lokalnoga, regionalnog i nacionalnog identiteta, uz poštovanje različitosti.“. Također se kao odgojno-obrazovni cilj nastave geografije navodi kako će učenik „postati osposobljen član zajednice koji, svjestan svoje odgovornosti prema drugim ljudima i prirodi te poštujući načela održivoga razvoja, može sudjelovati u oblikovanju funkcionalne prostorne organizacije na različitim prostornim razinama.“. Tako definirani odgojno-obrazovni ciljevi stave veliki naglasak na izgradnju prostornog identiteta i razvijanje ekološke svijesti, i ta se dva odgojna cilja mogu smatrati iznimno važnima za koncepciju nastavnog predmeta Geografija prema Nacionalnome kurikulumu.

2.4. Međupredmetne teme

Međupredmetne teme predstavljaju poseban odgojni okvir u Nacionalnome kurikulumu, i kao takve nisu vezane uz pojedini nastavni predmet već su njihovi ciljevi međupredmetni (Škola za život, n.d.). Definirano je sedam međupredmetnih tema – Osobni i socijalni razvoj, Učiti kako učiti, Građanski odgoj i obrazovanje, Zdravlje, Poduzetništvo, Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije i Održivi razvoj. Ove se teme mogu smatrati domenama odgoja unutar kojih se izdvajaju odgojno-obrazovna očekivanja koja se ostvaruju na pojedinim nastavnim satovima svih nastavnih predmeta. Na web stranicama Škole za život navodi se kako će se unutar svakog nastavnog predmeta ostvarivati očekivanja onih međupredmetnih tema koje su sadržajem bliske tom predmetu, te da nije nužno istovremeno ostvarivati očekivanja svih sedam međupredmetnih tema (Škola za život, n.d.). S obzirom da odgojno-obrazovna očekivanja međupredmetnih tema tematski i sadržajno prate sadržaje tematskih cjelina nastavnih predmeta, pojedini se nastavni predmeti ističu po potencijalu za ostvarivanje ishoda međupredmetnih tema. Primjerice, zbog tematske su povezanosti sadržaji nastave geografije vrijedni u ostvarivanju ishoda iz tema održivi razvoj, građanski odgoj i obrazovanje i uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije.

3. Odgoj u nastavi geografije

U razmatranju realizacije odgojnog procesa u nastavi geografije važno je uzeti u obzir koji se odgojni ciljevi najčešće pojavljuju u kontekstu nastave geografije i koje se metode realizacije odgojnih ciljeva mogu koristiti u nastavi geografije.

3.1. Odgojni ciljevi

Prema zakonskom okviru odgoja i obrazovanja ističu se pojedini odgojni ciljevi i zadaće koji su u središtu geografskog obrazovanja učenika. Odgojni ciljevi koji se u zakonskom okviru najčešće spominju u kontekstu nastave geografije, te koji su tematski usko vezani uz geografsku znanost i sadržaje nastavnog predmeta Geografija su ciljevi izgradnja prostornog identiteta, razvoj tolerancije i solidarnosti, izgradnja ekološke svijesti i načela održivosti, te građanski odgoj. Ti se odgojni ciljevi sadržajno preklapaju s nekim odgojnim ciljevima i zadacima poželjnima u nastavi geografije koje navodi Magaš (2016): „Promicanje poštivanja drugih i drukčijih“, „Promicati ljubav prema čovjeku, obitelji i Domovini“, i

„Podupirati izgradnju nacionalnog identiteta učenika“. Nadalje, Međunarodna povelja o geografskom obrazovanju (IGU, 2016) također navodi kako je uloga geografije u obrazovanju spoznaja što znači živjeti održivo, razumijevanje međuljudskih odnosa i učenje kako postojati u harmoniji sa svim živim bićima. Zbog toga ovi odgojni ciljevi zahtijevaju veću pozornost u kontekstu geografskog odgoja i obrazovanja učenika u školama.

3.1.1. Prostorni identitet

Izgradnja se prostornog identiteta, a posebno nacionalnog identiteta, spominje kao opći cilj odgoja i obrazovanja u Zakonu o odgoju i obrazovanju (Narodne Novine, 2008), Nastavnom planu i programu (Narodne Novine, 2006), te u Kurikulumu za nastavni predmet Geografija (MZO, 2019a). Marković i Fuerst-Bjeliš (2015) navode kako se prostorni identitet sastoji od mnogo komponenata poput zajedničkog prostora, povijesti i kulture, materijalne komponente poput krajobraza i arhitekture, te nematerijalne komponente poput načina života. Učenjem vrijednost ovih komponenata i izgradnjom osjećaja pripadnosti prostoru kojemu one pripadaju gradi se prostorni identitet učenika na svim razinama. Izgradnja se prostornog identiteta od nižih stadija obrazovanja prema višima gradi od mikrorazine lokalnog do globalnog identiteta. Primjerice, na najnižoj lokanoj razini iskustvo obitavanja u prostoru istraživanjem školske okoline i susjedstva pomaže učenicima usvojiti znanje o prostoru, ali i razviti odnos sa lokalnim okolišem čime se gradi osjećaj mjesta (Brillante i Mankiw, 2015). Osjećaj mjesta je za učenike važan alat u geografskom razumijevanju i interpretaciji lokalnog prostora u kojemu obitavaju.

Izgradnja prostornog identiteta kroz obrazovanje može biti snažan alat u oblikovanju uvjerenja i postupanja građana, stoga je u interesu svakog društva izgraditi i očuvati nacionalni identitet kod mladih. Nacionalni se identitet često spominje među temeljnim ciljevima obrazovanja u Republici Hrvatskoj, no izgradnji nacionalnog identiteta kroz školski kurikulum treba pristupiti odgovorno. Nakon raspada su se Sovjetskog saveza mnoge države istočnog bloka našle pred izazovnim zadatkom formiranja nacionalnog identiteta kroz obrazovanje koji neće biti pod velikim utjecajem ideologije, te koji neće voditi do negativnog nacionalizma (Shafiyeva, 2016). U periodu je nakon osamostaljenja Republike Hrvatske kroz odgojno obrazovni sustav bilo iznimno važno izgraditi pozitivan nacionalni identitet i ponos koji se odražava kroz veću društvenu koheziju i osjećaj zajedničke prošlosti i budućnosti. Nadalje, države poput Republike Hrvatske imaju obavezu koristiti obrazovanje kao instrument izgradnje europskog identiteta i osjećaja pripadnosti zajednici europskih naroda.

Resnik Planinc i Ilc Klun (2011) na primjeru Republike Slovenije navode kako izgradnja novog supranacionalnog europskog identiteta kroz škole mora biti usklađena sa postojećim nacionalnim identitetima, a zajednički europski identitet mora inkorporirati postojeće nacionalne identitete u svoj.

U nastavi se geografije u Republici Hrvatskoj odgojni cilj izgradnje prostornog identiteta može ostvariti kroz odgojno-obrazovna očekivanja međupredmetne teme Osobni i socijalni razvoj. Domena C ove međupredmetne teme naziva *Ja i društvo* izdvaja razvoj kulturnog i nacionalnog identiteta u svrhu razvoja svijesti o pripadanju i ulozi u društvu (MZO, 2019b). Obrazovni se ciljevi nastavnog predmeta Geografije tematski vežu uz sadržaje o državi i narodu, te o zajedničkom prostoru i krajoliku. Upoznavanjem prirodnih i društvenih procesa u prostoru, i naroda koji nastanjuje taj prostor kroz nastavu se geografije može graditi prostorni identitet na svim razinama. Primjerice, u kurikulumu se za nastavni predmet Geografija (MZO, 2019a) u 4. razredu gimnazije navodi odgojno-obrazovni ishod: „GEO SŠ A.4.1.Učenik analizira utjecaj globalizacije na nacionalni identitet i suverenitet te navodi primjere nematerijalne i materijalne baštine kao elemenata nacionalnoga identiteta“. Ovaj se odgojno-obrazovni ishod izravno bavi pitanjem nacionalnog identiteta, a u realizaciji je ovog ishoda uz implementaciju očekivanja međupredmetne teme Osobni i socijalni razvoj vidljivo kako nastava geografije može izravno graditi nacionalni identitet i svijest učenika i ostvariti ovaj odgojni cilj.

3.1.2. Tolerancija i solidarnost

Tolerancija se može smatrati jednom od najpoželjnijih odlika suvremenog čovjeka, a njena je izgradnja stoga poseban interes odgojno-obrazovnog procesa u školama. Suvremeni svijet obilježavaju česti politički, etnički, vjerski i drugi sukobi netrpeljivosti, zbog čega je zadatak svih demokratskih društava promicati toleranciju i solidarnost u školama od najmlađih uzrasta. Primjerice, kao cjelovito rješenje za problem tolerancije Čačić-Kumpes (1996) navodi interkulturalistički odgoj u čijoj se osnovi nalaze tolerancija i ljudska prava, uz koji je potrebno preispitivanje nastavnih programa onih predmeta koji najizravnije utječu na oblikovanje identiteta poput Povijesti, jezika, umjetnosti i Geografije. Sukladno tome, Curić i dr. (2007) u analizi kurikuluma Geografije 11 europskih država navode kako se u svim kurikulumima kao najvažnije odgojne vrijednosti ističu spoznaja važnosti nacionalnih manjina, odbacivanje predrasuda, prihvaćanje različitosti među narodima i kulturama te razvoj multikulturalnosti.

U nastavi je Geografije posebna vrijednost u promociji i razvoju međuljudske tolerancije, razumijevanja i solidarnosti. U svome radu Gökçe (2015) razmatra implementaciju treninga tolerancije u nastavi geografije u Turskoj kroz nastavnu jedinicu o klimatskim tipovima svijeta, te zaključuje kako nastava geografije pruža dobru priliku za izgradnju tolerancije. U navedenom se istraživanju ističe slijedeće: „...učenici su primijetili kako klima može utjecati na fizički izgled ljudi, kulture i načine života, razumjeli su kako ne bi trebali imati predrasude, naučili su da bi trebali poštovati različitosti, spoznali su da je tolerancija potrebna za život u miru, te su izgradili znatiželju za druge zajednice.“ (Gökçe, 2015, 2720). Ovo nam istraživanje na konkretnom primjeru jedne nastavne cjeline pokazuje kako se kroz nastavu geografije uz usvajanje vrijednih geografskih znanja o klimatskim tipovima može učiti dublje ljudske vrijednosti poštovanja i tolerancije, te ukloniti prijašnje predrasude učenika o pojedinim skupinama ljudi.

Tolerancija se ističe kao jedna od temeljnih vrijednosti geografskog obrazovanja u Republici Hrvatskoj. Primjerice, Kurikulum za nastavni predmet Geografija (MZO, 2019a) navodi odgojno-obrazovni ishod: „GEO OŠ B.A.6.3. Učenik objašnjava raznolikost svjetskoga stanovništva analizirajući pojedine strukture, identificira probleme koji iz toga proizlaze te izgrađuje pozitivan i tolerantan odnos prema drugim kulturnim zajednicama poštujući raznolikosti.“, u čijem je središtu izgradnja pozitivnog tolerantnog odnosa prema drugima. Na primjeru je ovog ishoda vidljivo kako je kroz tematsku prirodu ove i povezanih nastavnih cjelina, uz implementaciju ciljeva međupredmetne teme Građanski odgoj i obrazovanje moguće učenicima prenositi poruke o toleranciji i solidarnosti u suvremenom svijetu.

3.1.3. Održivost i ekološka svijest

Ekološka je svijest o posljedicama ljudskog djelovanja na okoliš vrijednost koju je potrebno prenositi na učenike u školskom kontekstu. Okoliš kao domena geografskog prostora i interakcija čovjeka i okoliša temeljni su interesi geografske znanosti i nastave geografije. Zbog toga nastava geografije učenicima pruža poseban uvid u ograničenost resursa na Zemlji, u čovjeka kao čimbenika klimatskih promjena, te u posljedice neodrživog gospodarenja prostorom. Brkić Vejmelka i dr. (2018) navode kako nastavnici geografije imaju značajnu ulogu u razvoju znanja i vještina potrebnih za implementaciju koncepta održivosti, te kako se kroz geografiju pruža holistički uvid u učenje održivosti kroz povezivanje s prijašnjim znanjima iz fizičke i društvene geografije. Meadows (2020) također zaključuje

kako je inherentno interdisciplinarna priroda geografije njena najveća snaga u doprinosu u educiranju o održivosti, a učenje o održivosti kroz geografiju može se primijeniti na metodološki različite načine kroz različite teme prikladne nacionalnom i kulturnom kontekstu društva. Optimalan pristup odgoju za održivost u nastavi geografije vidljiv je u primjeni terenske nastave kojom se neposredno upoznaje prostor. Terenska nastava koju prikazuje Grofelnik (2008) naziva „Vrednovanje i zaštita rijeke Rječine“ primjer je terenske nastave koja ima sve elemente potrebne za usmjeravanje učenika u problematiku održivog razvoja na primjeru lokalnog zavičajnog prostora.

O važnosti prenošenja vrijednosti održivosti u školama Republike Hrvatske govori činjenica kako je Održivi razvoj izdvojen kao posebna međupredmetna tema. S obzirom na svoje ciljeve ova međupredmetna tema: „...razvija i širi znanja o funkcioniranju i o složenosti prirodnih sustava i o posljedicama ljudskih aktivnosti. Osim toga razvija solidarnost prema drugim ljudima, odgovornost prema okolišu, vlastitom i tuđem zdravlju, kao i odgovornost prema cjelokupnome životnom okruženju i prema budućim generacijama.“ (Škola za život, n.d.). Nadalje, u Kurikulumu se za međupredmetnu temu Održivi razvoj (MZO, 2019c) u preporukama za ostvarivanje odgojno-obrazovnih očekivanja iznimno često navodi nastava geografije. Nastava bi geografije tematskim povezivanjem nastavnih cjelina s temama održivosti, te integriranom nastavom s drugim predmetima poput Kemije i Biologije uspješno ispunjavala odgojno-obrazovna očekivanja ove međupredmetne teme. Nadalje, Jukić (2011) smatra kako ekološki odgoj nije, i ne smije biti specijalizirana disciplina odgojnih znanosti, već doživotna praksa učenja i prenošenja znanja koja se provodi unutar svih nastavnih predmeta i u svim sferama života. Takav pristup ekološkom odgoju u školi osigurava se kroz integrirani pristup svih nastavnih predmeta u školi, kroz postizanje očekivanja međupredmetnih tema, no i kroz implementaciju odgoja za održivost u obitelji od malih nogu. Odgoj je za održivost ključan za mlade koji će morati živjeti sa posljedicama odluka koje se donose sada (Meadows, 2020).

3.1.4. Građanski odgoj

Građanski je odgoj oduvijek bio u središtu geografskog obrazovanja koje se bavi pitanjima građanstva s lokalnog i globalnog aspekta. Bliskost geografije sa stvarnim životom u suvremenom demokratskom društvu ukazuju na ulogu geografije u građanstvu (Stoltman, 1990). Građanski odgoj obuhvaća razvoj građanskih kompetencija učenika koje se ogledaju i u političkoj pismenosti i odgovornosti. Stoltman i DeChano-Cook (2002) navode kako je

politički odgoj kroz političku geografiju povezan s geografskim obrazovanjem na dva načina: kroz učenje o suvremenom svijetu u 21. stoljeću kroz prizmu geopolitike i geostrategije, te kroz činjenicu da su nacionalni teritoriji glavna organizacijska struktura u učenju i poučavanju geografije.

Ostvarivanje odgojnih ciljeva iz područja građanskog odgoja u najvećoj mjeri spada u očekivanja međupredmetne teme Građanski odgoj i obrazovanje. Međupredmetna tema Građanski odgoj i obrazovanje: „... omogućuje učenicima usvajanje građanske kompetencije koja uključuje građansko znanje, vještine i stavove potrebne za aktivno i učinkovito obavljanje građanskih dužnosti i uspješno sudjelovanje u zajednici.“ (Škola za život, n.d.). Ciljevi se međupredmetne teme Građanski odgoj i obrazovanje podudaraju i komplementiraju sa zadaćama nastave geografije poput osposobljavanja učenika za promatranje i upoznavanje promjena u geografskoj stvarnosti, razvijanje zanimanja za stalno praćenje geografske stvarnosti u zemlji i svijetu, te kritičke raščlambe konkretnih situacija (Tuđan, 2018).

3.2. Metode odgoja

Postupke u procesu odgoja možemo svrstati u pojedine metode, no metode je odgoja u školama nemoguće nabrojiti jer postoji obilje aktivnosti kojima je moguće ostvariti odgojne učinke u nastavi (Bognar, 1999). Metode je odgoja važno prilagoditi dobi, sposobnostima i prijašnjim znanjima učenika te razrednim faktorima poput veličine i strukture razreda. Nadalje, prilagodba je metoda okruženju također važna jer se ključan dio učenja i poučavanja u geografiji odvija izvan učionice na terenskoj nastavi. Nekoliko se metoda koje navode Magaš (2017) i Bognar (1999) ističu po odgojnom potencijalu i učestalosti primjene u nastavi geografije: metoda komunikacije, metoda praktičnih radova, metoda kampanja, metoda radnih akcija, metoda igre i metoda simulacija.

Metoda je komunikacije jedna od najčešće korištenih metoda u odgojno-obrazovnom procesu, a ona: „... obuhvaća velik broj postupaka kojima djecu potičemo na uspostavljanje odnosa s drugim ljudima u svojoj sredini. To mogu biti različite igre međusobnog upoznavanja, predstavljanja, sporazumijevanja na različite načine. To mogu biti zamišljene situacije slične onima u stvarnosti, ali i stvarne aktivnosti u svakodnevnom životu u školi i obitelji.“ (Bognar, 1999). U metodi se komunikacije u odgojnom potencijalu ističe pristup kroz razgovor. Katehetičnim i heurističkim se razgovorom u nastavi geografije može učinkovito poučavati nastavne sadržaje i provjeravati usvojena znanja, dok se kroz slobodni razgovor raspravama, debatama i diskusijama suprotstavljaju mišljenja i formiraju stajališta

(Magaš, 2017). Istraživanje koje provode Yli-Panula i dr. (2019) potvrđuje kako su grupna diskusija, igranje uloga i debate neke od najčešćih metoda u realizaciji ciljeva razvoja načela održivosti.

Organizacija debata u nastavi geografije može biti vrlo dobar primjer strukturiranog usvajanja odgojnih ciljeva. Nenadović (n.d.) navodi kako su neke od pedagoških prednosti debate: „stjecanje razumijevanja kako kod većine argumenata postoje dvije strane“, „učenje poštovanja prema drugima i razvijanje umijeća aktivnoga slušanja“, te „razvijanje prilagodljivosti i sposobnosti brzoga odgovora na nove ideje i kritična pitanja te učenje kako ostati pribran u stresnim situacijama“. Korištenje debate se također navodi kao preporuka za ostvarivanje očekivanja međupredmetnih tema (MZO, 2019b; MZO, 2019c). Nadalje, debata na temu „Život na selu u hladu ili u bijelom gradu“ navodi se kao nastavna aktivnost u kojoj će učenici 2. razreda gimnazija moći suprotstaviti predrasude i stereotipe, te prednosti i nedostatke života u selu i gradu kroz nastavnu cjelinu o obilježjima i funkcijama urbanih i ruralnih naselja u Hrvatskoj (Edutorij, n.d.). Neke od debatih tema koje Nenadović (n.d.) također navodi su „Da bismo održali mir, trebamo biti spremni za rat“, „Zapadne nacije ne bi trebale sudjelovati u sportskim događanjima koja se održavaju u državama u kojima su ugrožena ljudska prava“, te „Ekološke izbjeglice trebaju dobiti državljanstvo u državama koje su najviše pridonijele globalnom zagađenju“. Navedene su debatne teme vrlo bliske temama nastave geografije, te su primjer kako se metoda komunikacije primjenom debata može učinkovito koristiti u realizaciji odgojnih ciljeva. Ipak, Nenadović (n.d.) također navodi kako se debata može često činiti konfrontacijskom i nekonstruktivnom raspravom, zbog čega u nastavi mora biti vođena pravilima i postupcima koji osiguravaju pozitivan učinak sudionike.

Igre su specifičan skup metoda koje se mogu provoditi u suradnji s drugim metodama poput metode komunikacije. Igre su po svojoj prirodi prikladnije mlađim uzrastima učenika, no primjenjive u svim razinama obrazovanja. Simulacije se mogu smatrati podvrstom igre kojom: „...stvaramo situacije slične onima u stvarnom životu kako bi učenici mogli doživjeti probleme karakteristične za komunikaciju. Simulacija pruža mogućnosti da učenici uvježbaju različite oblike komuniciranja i tako se pripreme za uspješno komuniciranje u svakodnevici.“ (Bognar, 1999). Primjerice, u nastavi se geografije može simulirati izmišljene (teoretske) političke, ekološke, društvene ili ekonomske konflikte u svijetu čime učenici mogu primijeniti prijašnja znanja u modeliranju stvarnosti, te formiranju i argumentiranju svoga stava o toj teoretskoj stvarnosti.

Metode kampanja i radnih akcija su: „...aktivnosti kojima ostvarujemo promjene u stvarnosti i kojima sudjelujemo u stvarnom životu.“ (Bognar, 1999). Izradom kampanja za

promicanje nekog cilja poput primjerice čišćenja lokalnih šuma i divljih odlagališta otpada, te kasnijom organizacijom radnih akcija na nastavi geografije učenici mogu, uz integrirani pristup s drugim nastavnim predmetima poput Biologije i Kemije stjecati nova iskustva o posljedicama nepoželjnog ljudskog ponašanja na geografsku stvarnost. Nadalje, učenici mogu sudjelovati u promjeni te stvarnosti na bolje, čime se postižu ciljevi iz domena moralnog, ekološkog, radnog i fizičkog odgoja.

Iako su u središtu geografskog odgoja i obrazovanja, navedeni su odgojni ciljevi i metode njihove realizacije u kontekstu Republike Hrvatske nedovoljno istraženi. Upravo je zbog toga za ovaj diplomski rad odabrana ova tema koja može doprinijeti proširivanju spoznaja o važnosti odgoja i odgojnim trendovima u nastavi geografije.

4. Metodologija istraživanja

4.1. Ciljevi i istraživačka pitanja

Cilj je ovog istraživanja bio ispitati razlike u odabiru, realizaciji i percepciji važnosti odgojnih ciljeva s obzirom na određene demografske parametre nastavnika i uvjete rada u školi. Nadalje, cilj je bio i ispitati stupanj korelacije određenih demografskih i okolišnih (školskih) varijabli sa varijablama odabira i realizacije odgojnih ciljeva. Na temelju navedenih ciljeva istraživanja postavljena su istraživačka pitanja:

1. Koliko često nastavnici geografije obraćaju pažnju na postizanje odgojnih ciljeva u pripremi nastavnoga sata?
2. Kakva je percepcija važnosti odgojnih ciljeva nastavnika geografije u odnosu na obrazovne ciljeve?
3. Koje specifične odgojne ciljeve nastavnici geografije najčešće realiziraju na nastavnom satu geografije?
4. Koje metode i postupke za ostvarivanje odgojnih ciljeva nastavnici geografije najčešće koriste?
5. Koje odgojne ciljeve i iz kojih odgojnih domena nastavnici geografije smatraju najvažnijima za njihov rad s učenicima?
6. Ispitati odnos spola i radnog staža nastavnika geografije i nastavničke percepcije važnosti odgojnih ciljeva, te preferencija u odabiru odgojnih ciljeva i načina njihove realizacije.

7. Ispitati odnos između vrsta škole, prosječne veličina razrednog odjeljenja, položaja škole u pojedinoj makroregiji Republike Hrvatske, te tipa naselja u kojemu se škola nalazi i nastavničke percepcije važnosti odgojnih ciljeva, te preferencija u odabiru odgojnih ciljeva i načinu njihove realizacije.

4.2. Metode istraživanja

U ovome su istraživanju korištene kvantitativne metode deskriptivne analize mjerama centralne tendencije, a za utvrđivanje povezanosti među analiziranim varijablama korišten je pearsonov koeficijent korelacije. Podaci su dobiveni online anketom u *Google Forms* aplikaciji, budući da je na taj način bilo moguće obuhvatiti najveći broj ispitanika² iz svih županija Republike Hrvatske, uzimajući u obzir i ograničenja u pristupu školama zbog epidemioloških mjera uslijed pandemije bolesti COVID-19.

4.3. Instrument istraživanja

U ovome su istraživanju korišteni instrumenti:

a) Upitnik sociodemografskih karakteristika ispitanika (spol i radni staž) i karakteristika škole u kojoj su ispitanici zaposleni (vrsta škole, prosječna veličina razrednog odjeljenja, županija u kojoj se škola nalazi i tip naselja u kojem se škola nalazi).

b) Skala za procjenu percepcije odgojnih ciljeva i načina njihove realizacije konstruirana za potrebe ovog istraživanja. Ispitanici su u 4 čestice procjenjivali:

1. Učestalost obraćanja pažnje na postizanje odgojnih ciljeva u pripremi nastavnog sata geografije na skali od 5 stupnjeva
2. Važnost postizanja odgojnih ciljeva u usporedbi s obrazovnim ciljevima u nastavi geografije na skali od 5 stupnjeva

² Ako nije drugačije naznačeno, pojam se 'ispitanik' u istraživanju koristi za oba spola

3. Učestalost korištenja metoda i postupaka za ostvarivanje odgojnih ciljeva (igra, metoda komunikacije, kampanje, metoda praktičnih radova, radne akcije, simulacije konfliktnih situacija) u radu s učenicima na skali od 5 stupnjeva
4. Važnost ostvarivanja odgojnih ciljeva (razvijanje osjećaja i interesa za lijepo, razvijanje i unaprjeđivanje motoričkih navika i sposobnosti, razvijanje intelektualnih potencijala i sposobnosti, razvijanje moralnih vrijednosti, načela i postupaka, razvijanje zdravih radnih i stvaralačkih navika) u radu s učenicima na satu geografije na skali od 6 stupnjeva

c) Uпитnik za odabir 3 odgojna cilja koja ispitanici najčešće realiziraju na satu geografije. Navedeni su specifični odgojni ciljevi formirani na temelju opisa ciljeva međupredmetnih tema:

- a) Razvijanje tolerancije, solidarnosti i poštivanja različitosti
- b) Izgradnja prostornog identiteta (npr. regionalnog ili nacionalnog)
- c) Razvijanje smisla za poduzetništvo i pretvaranje ideja u djela
- d) Izgradnja svijesti o važnosti zdrave prehrane i redovite fizičke aktivnosti
- e) Izgradnja ekološke svijesti i usvajanje načela održivog razvoja
- f) Odgovorna upotreba informacijske i komunikacijske tehnologije
- g) Razvijanje sposobnosti reguliranja vlastitog učenja i rada
- h) Razvijanje društvene i političke odgovornosti
- i) Razvijanje radnih navika i praktičnih umijeća (osposobljavanje za budući rad u struci)
- j) Izgradnja moralnih načela i sposobnosti moralnog prosuđivanja i ponašanja
- k) Ostalo (nastavnici sami upisuju specifičan odgojni cilj)

d) Pitanje otvorenog tipa u kojem su ispitanici mogli iznijeti svoja razmišljanja, iskustva i prijedloge za postizanje odgojnih ciljeva na satu geografije.

4.4. Uzorak

U istraživanju je korišten neprobabilistički uzorak koji predstavljaju zaposleni nastavnici geografije s pristupom internetu koji su učlanjeni u *Facebook* grupe „Geografi i pedagoška dokumentacija“ i „Školska zbornica“. Uzorak je namjeran, s obzirom da je cilj bio

obuhvatiti nastavnike geografije iz svih makroregija Republike Hrvatske. Korištena je i metoda snježne grude, gdje su pojedini ispitanici širili anketni upitnik na temelju privatnih poznanstava sa ostalim nastavnicima. Nije bilo moguće utvrditi je li dobiveni uzorak reprezentativan, budući da podaci o broju nastavnika geografije u Republici Hrvatskoj ne postoje, ili nisu javno dostupni na stranicama Državnog zavoda za statistiku.

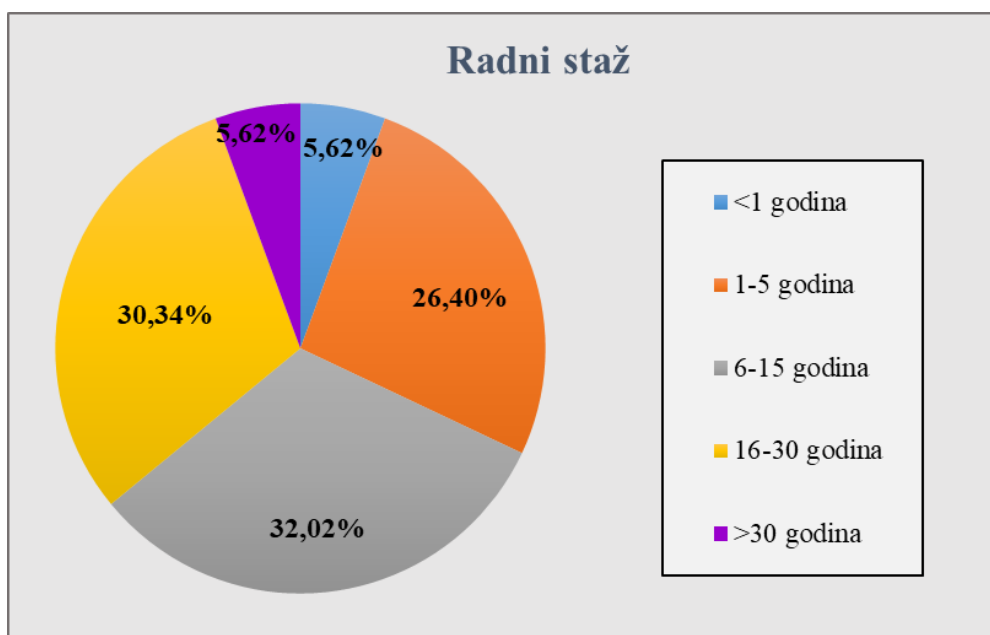
4.5. Postupak istraživanja

Zbog lakše je dostupnosti anketni upitnik u programu *Google Forms* podijeljen nekoliko puta u grupe na društvenoj mreži *Facebook*. Prikupljanje podataka anketom trajalo je od prvog dijeljenja ankete 22. ožujka 2021. do konačnog preuzimanja podataka 28. travnja 2021. Statistička je obrada podataka provedena u softveru SPSS i u *Microsoft Excelu*. Za izradu grafičkih priloga korišten je *Microsoft Excel*.

Podaci o makroregiji u kojoj su ispitanici zaposleni prikupljeni su na razini županija koje su klasificirane u 4 kategorije, odnosno makroregije na temelju kojih se provodila analiza: Zagrebačka makroregija (Grad Zagreb, Zagrebačka županija, Međimurska županija, Krapinsko-zagorska županija, Varaždinska županija, Sisačko-moslavačka županija, Karlovačka županija, Bjelovarsko-bilogorska županija i Koprivničko-križevačka županija), Osječka makroregija (Osječko-baranjska županija, Vukovarsko-srijemska županija, Brodsko-posavska županija, Virovitičko-podravska županija i Požeško-slavonska županija), Riječka makroregija (Istarska županija, Primorsko-goranska županija i Ličko-senjska županija), te Splitska makroregija (Zadarska županija, Šibensko-kninska županija, Splitsko-dalmatinska županija i Dubrovačko-neretvanska županija).

4.6. Sudionici istraživanja

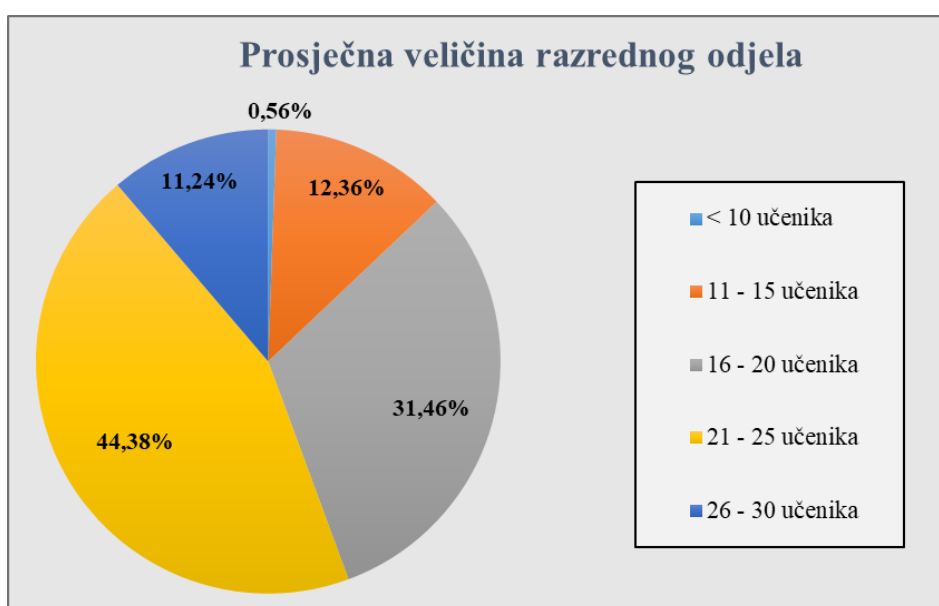
Anketni je upitnik ispunilo ukupno 178 ispitanika, od čega su 132 (74,2 %) nastavnice, 44 (24,7 %) nastavnika, a 2 se ispitanika (1,1 %) se po pitanju spola nisu izjasnila. Prema radnom stažu (Sl. 1.) najviše nastavnika, odnosno njih 57 (32,02 %) ima između 6 i 15 godina radnog staža, 54 nastavnika (30,34 %) ima između 16 i 30 godina radnog staža, 47 nastavnika (26,4 %) ima između 2 i 5 godina radnog staža, dok je u kategorijama više od 30 godina radnog staža i manje od godinu dana radnog staža po 10 nastavnika (5,62 % u svakoj kategoriji).

Sl. 1. Ispitanici prema radnome stažu

Izvor: Anketno istraživanje, 2021

Prema vrsti škole, 124 (69.66 %) je nastavnika zaposleno u osnovnim školama, 41 (23,03 %) u gimnaziji, i 31 (17,46 %) u strukovnoj srednjoj školi. Ni jedan nastavnik nije zaposlen u umjetničkoj srednjoj školi.

Sl. 2. Prosječna veličina razrednog odjela u kojem ispitanici održavaju nastavu

Izvor: Anketno istraživanje, 2021

Prema prosječnoj veličini razrednog odjela (Sl. 2.), najviše nastavnika, odnosno njih 79 (44,38 %) održava nastavu u razredima s prosječnim brojem učenika između 21 i 25, a 56 nastavnika (31,46 %) u razredima s između 16 i 20 učenika, 22 nastavnika (12,36 %) u razredima s između 11 i 15 učenika, 20 nastavnika (11,24 %) u razredima s između 26 i 30 učenika, i 1 nastavnik (0,56 %) u razredima s manje od 10 učenika.

5. Rezultati istraživanja

5.1. Kvantitativno istraživanje

Sukladno postavljenim istraživačkim pitanjima analizirano je u kojoj mjeri nastavnici geografije u Hrvatskoj obraćaju pažnju na odgojne ciljeve u pripremi nastavnog sata, koliko važnim smatraju postizanje odgojnih ciljeva, koliko često koriste pojedine metode i postupke u realizaciji odgojnih ciljeva, te koliko važnim smatraju postizanje ciljeva iz pojedinih odgojnih domena. Osim toga, ispitano je koja 3 specifična odgojna cilja nastavnici geografije u Hrvatskoj najčešće realiziraju na satu geografije. U nastavku su rada prikazani rezultati dobiveni anketnim upitnikom. Prikazani su rezultati na razini cijelog uzorka ispitanika, te prema demografskim i školskim parametrima.

5.1.1. Obrazovni ciljevi u pripremi nastavnog sata

Rezultati provedenog istraživanja pokazuju kako je visok rezultat učestalosti obraćanja pažnje na odgojne ciljeve u pripremi nastavnog sata geografije ($M = 4,22$; $SD = 0,74$) za cijeli uzorak. Prosjek je na likertovoj ljestvici u rangu odgovora 4 – Često, no visoka standardna devijacija upućuje na to kako postoje značajne razlike između pojedinih nastavnika. Najveće su razlike u odgovorima vidljive na temelju spola, vrste škole i položaja škole u urbanoj ili ruralnoj sredini. Prema spolu, nastavnice geografije ($M = 4,27$) češće obraćaju pažnju na odgojne ciljeve u pripremi nastavnog sata od nastavnika ($M = 4,07$). Prema vrsti škole, nastavnici strukovnih škola u pripremi nastavnog sata najčešće obraćaju pažnju na odgojne ciljeve ($M = 4,33$), iza kojih slijede nastavnici osnovnih škola ($M = 4,21$) i nastavnici gimnazija ($M = 4,18$). Prema tipu naselja u kojemu se škola nalazi, nastavnici geografije u školama u urbanim sredinama u pripremi nastavnog sata češće obraćaju pažnju na odgojne ciljeve ($M = 4,28$) od nastavnika u školama u ruralnim sredinama ($M = 4,04$). Nadalje, nastavnici geografije u zagrebačkoj makroregiji najčešće obraćaju pažnju na odgojne ciljeve u

pripremi nastavnog sata ($M = 4,27$), iza kojih slijede nastavnici u osječkoj ($M = 4,21$), splitskoj ($M = 4,16$) i riječkoj ($M = 4,14$) makroregiji. Nadalje, korelacijskom je analizom utvrđeno da postoji statistički značajna povezanost varijabli radnog staža i stupnja slaganja s tvrdnjom ($r = 0,147$; $p = 0,05$), te varijabli prosječne veličine razrednog odjela i stupnja slaganja s tvrdnjom ($r = 0,16$, $p = 0,033$), no povezanost je među ovim varijablama neznatna.

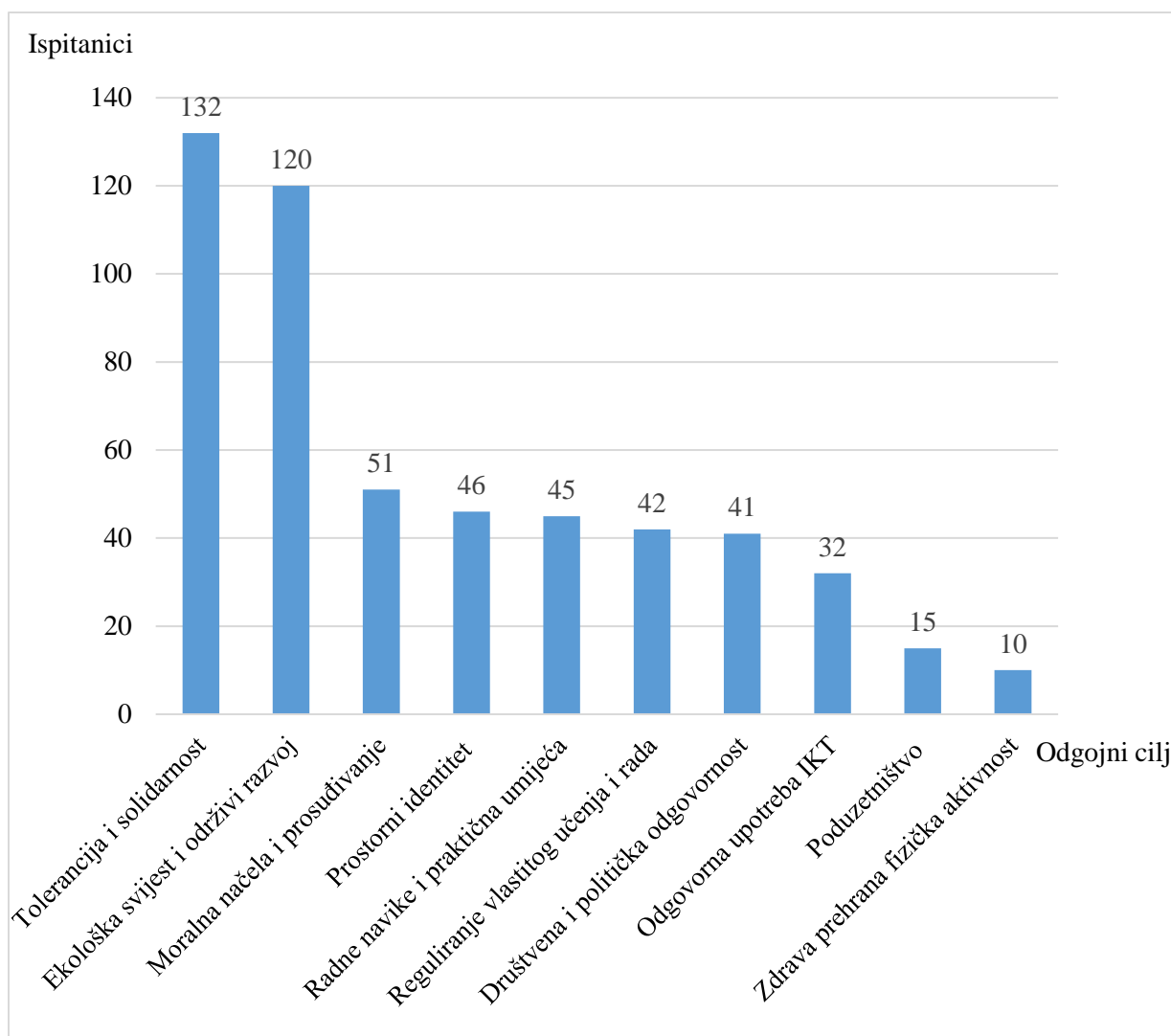
5.1.2. Percepcija važnosti odgojnih ciljeva u usporedbi s obrazovnim ciljevima

Sukladno istraživačkom zadatku, utvrđeno je kako ispitanici pokazuju visok rezultat percepcije važnosti odgojnih ciljeva u usporedbi s obrazovnim ciljevima ($M = 4,94$; $SD = 0,86$). S obzirom da medijan iznosi 5, više od pola svih ispitanika smatra da je postizanje odgojnih ciljeva jednako važno kao postizanje obrazovnih ciljeva. Razlike u odgovorima primjetne su na razini položaja škole u pojedinoj makroregiji, te prema tipu naselja. Prema makroregijama, najveći prosječan odgovor percepcije važnosti odgojnih ciljeva u usporedbi s obrazovnim ciljevima dali su nastavnici splitske makroregije ($M = 4,66$) iza kojih slijede nastavnici zagrebačke ($M = 4,48$), osječke ($M = 4,46$) i riječke ($M = 4,34$) makroregije. Nastavnici u školama u urbanim sredinama ($M = 4,6$) smatraju odgojne ciljeve važnijima od nastavnika u školama u ruralnim sredinama ($M = 4,2$). Na temelju spola i vrste škole nisu primijećene značajne razlike u odgovorima. Korelacijskom je analizom utvrđeno da postoji statistički značajna povezanost varijabli veličine razreda i percepcije važnosti odgojnih ciljeva ($r = 0,186$, $p = 0,013$), no stupanj je povezanosti među ovim varijablama neznatan.

5.1.3. Učestalost realizacije odgojnih ciljeva

Prema rezultatima ovog istraživanja ispitanici nastavnici najčešće realiziraju odgojne ciljeve³ „Tolerancija i solidarnosti“ (77,53%) i „Ekološka svijest i održivi razvoj“ (70,79%), koji znatno odskakuju od ostalih ciljeva po učestalosti realizacije (Sl.3.).

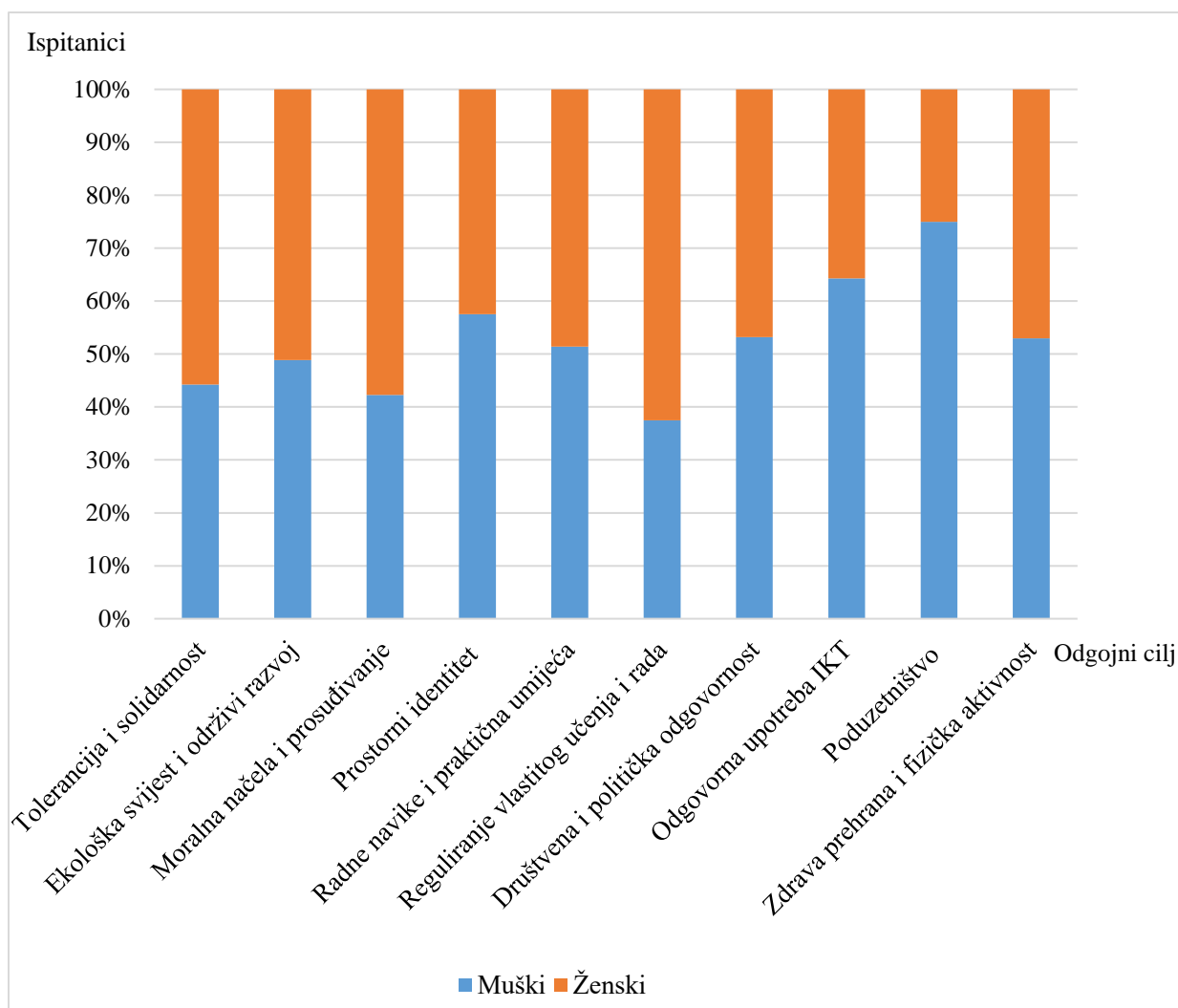
³ Nazivi su specifičnih ciljeva za potrebe prikaza rezultata skraćeni od izvornih naziva u anketnom upitniku

Sl. 3. Odgojni ciljevi koji se najčešće realiziraju na satu geografije

Izvor: Anketno istraživanje, 2021.

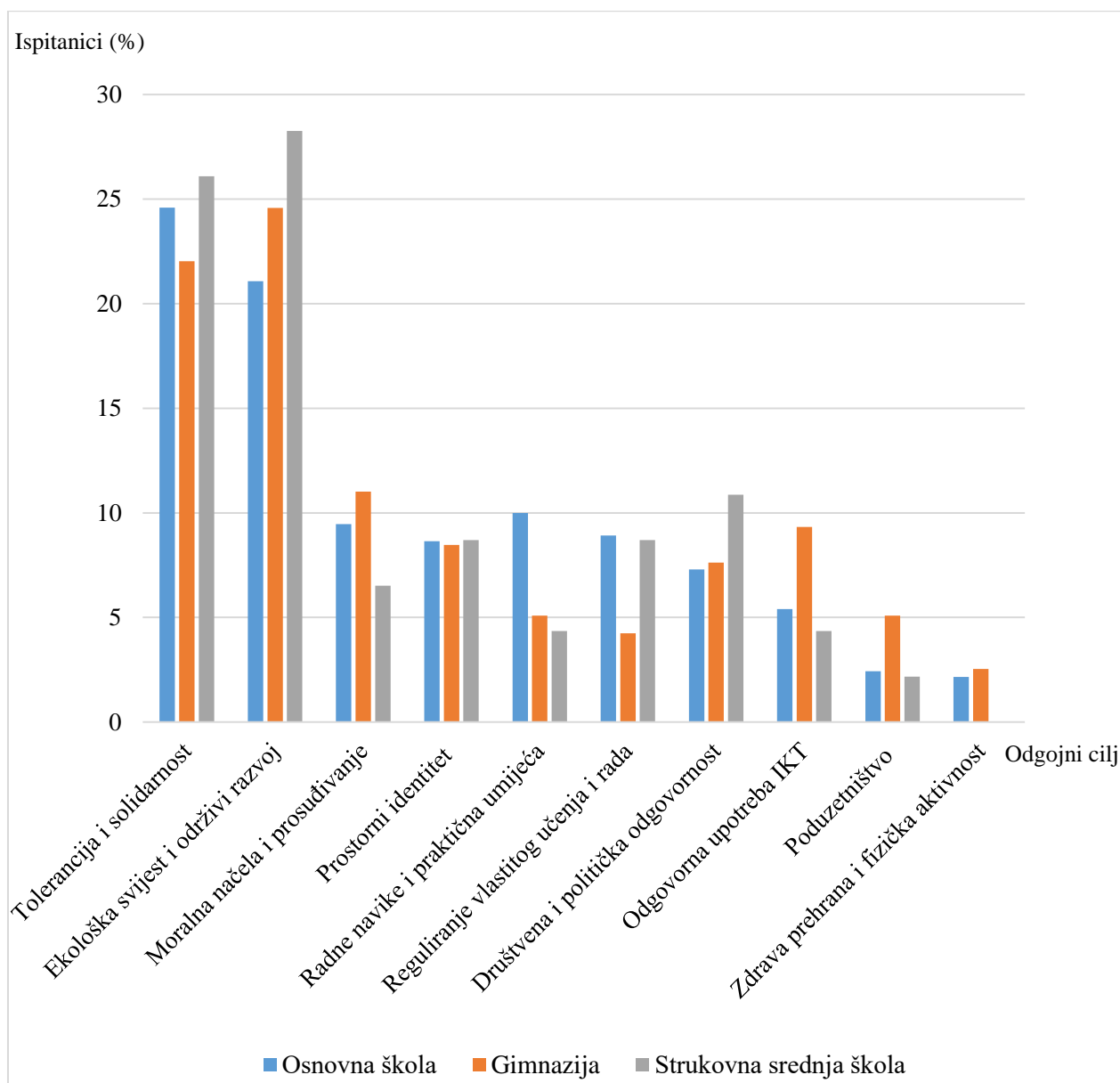
Odgojni ciljevi koji se najrjeđe realiziraju su ciljevi „Zdrava prehrana i fizička aktivnost“ i „Poduzetništvo“. Ostali su odgojni ciljevi relativno podjednako zastupljeni po učestalosti realizacije. S obzirom na spol (sl. 4.), vidljive su razlike u odabiru specifičnih odgojnih ciljeva koji se najčešće realiziraju. Nastavnici kao 1 od 3 cilja koja najčešće realiziraju u puno većem postotku od nastavnica odabiru ciljeve “Poduzetništvo” i “Odgovorna upotreba Informacijske i komunikacijske tehnologije”. S druge strane, nastavnice u većem postotku od nastavnika odabiru cilj “Reguliranje vlastitog učenja i rada” kao 1 od 3 cilja koje najčešće realiziraju. Učestalost je odabira ostalih odgojnih ciljeva prema spolu nastavnika približno podjednaka.

Sl. 4. Učestalost realizacije odgojnih ciljeva prema spolu

Izvor: Anketno istraživanje, 2021.

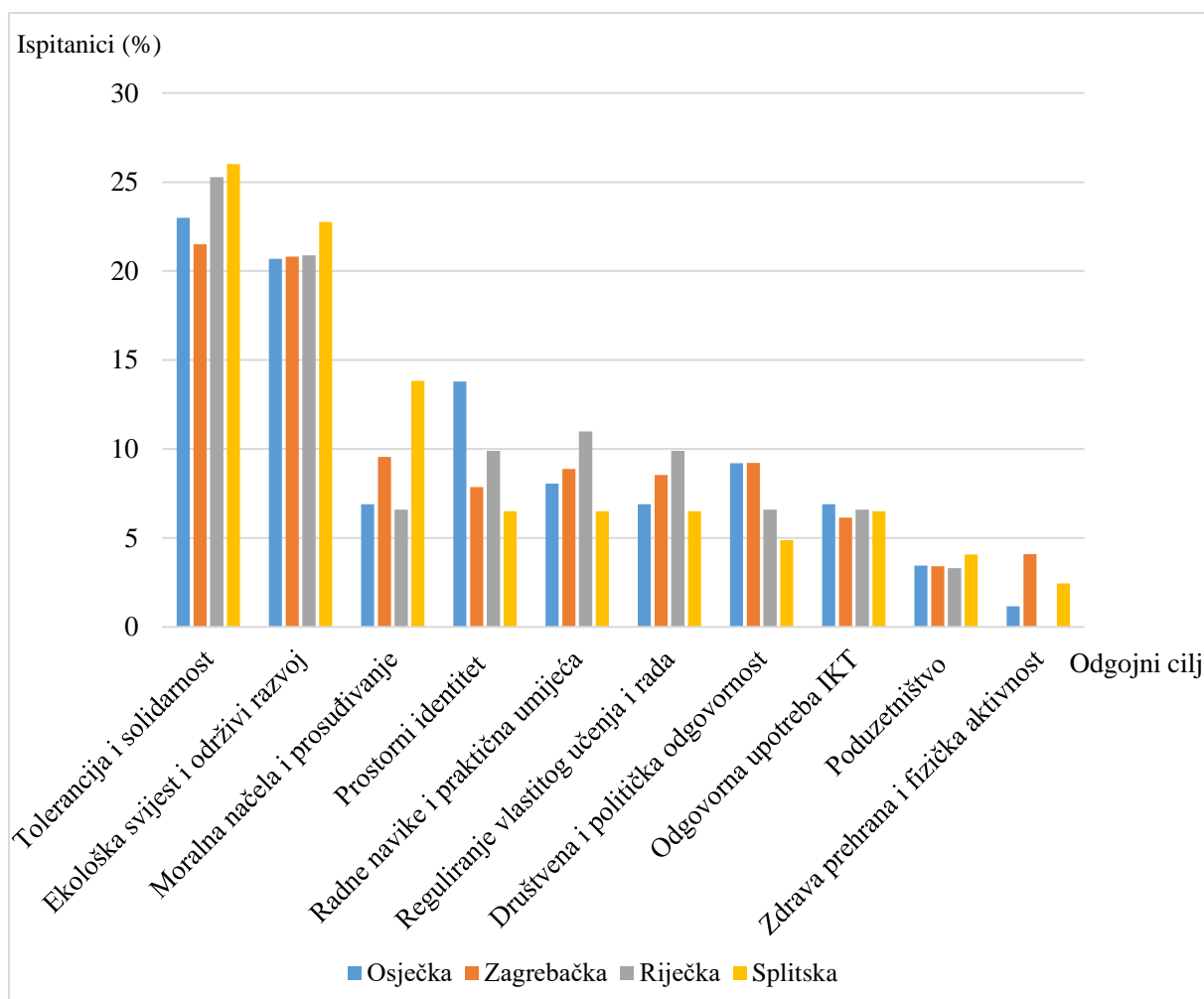
Vidljive su razlike u učestalosti realizacije odgojnih ciljeva na temelju vrste škole u kojoj su nastavnici zaposleni (Sl. 5.). Prema vrsti škole također dominiraju dva cilja, “Tolerancija i solidarnost” i “Ekološka svijesti i održivi razvoj”, koje nastavnici geografije strukovnih škola u najvećem postotku odabiru kao 1 od 3 odgojna cilja koja najčešće realiziraju. Nastavnici osnovnih škola u većem postotku odabiru cilj “ Tolerancija i solidarnost ” od nastavnika gimnazija, koji u većem postotku odabiru cilj “Ekološka svijest i održivi razvoj” od nastavnika osnovnih škola. Nastavnici gimnazija u većem postotku od nastavnika osnovnih i strukovnih srednjih škola odabiru ciljeve “Moralna načela i prosuđivanje”, “Odgovorna upotreba informacijske i komunikacijske tehnologije”, “Poduzetništvo” i “Zdrava prehrana i fizička aktivnost” kao jedan od tri odgojna cilja koja najčešće realiziraju na satu geografije.

Sl. 5. Učestalost realizacije odgojnih ciljeva prema vrsti škole

Izvor: Anketno istraživanje, 2021.

Nadalje, nastavnici osnovnih škola u većem postotku od nastavnika gimnazija i strukovnih srednjih škola odabiru ciljeve “Radne navike i praktična umijeća” i “Reguliranje vlastitog učenja i rada” kao 1 od 3 odgojna cilja koja najčešće realiziraju na satu. Nastavnici strukovnih srednjih škola češće od nastavnika osnovnih škola i gimnazija odabiru cilj “Društvena i politička odgovornost”. Postotak je nastavnika svih vrsta škola koji odabiru cilj “Prostorni identitet” približno podjednak.

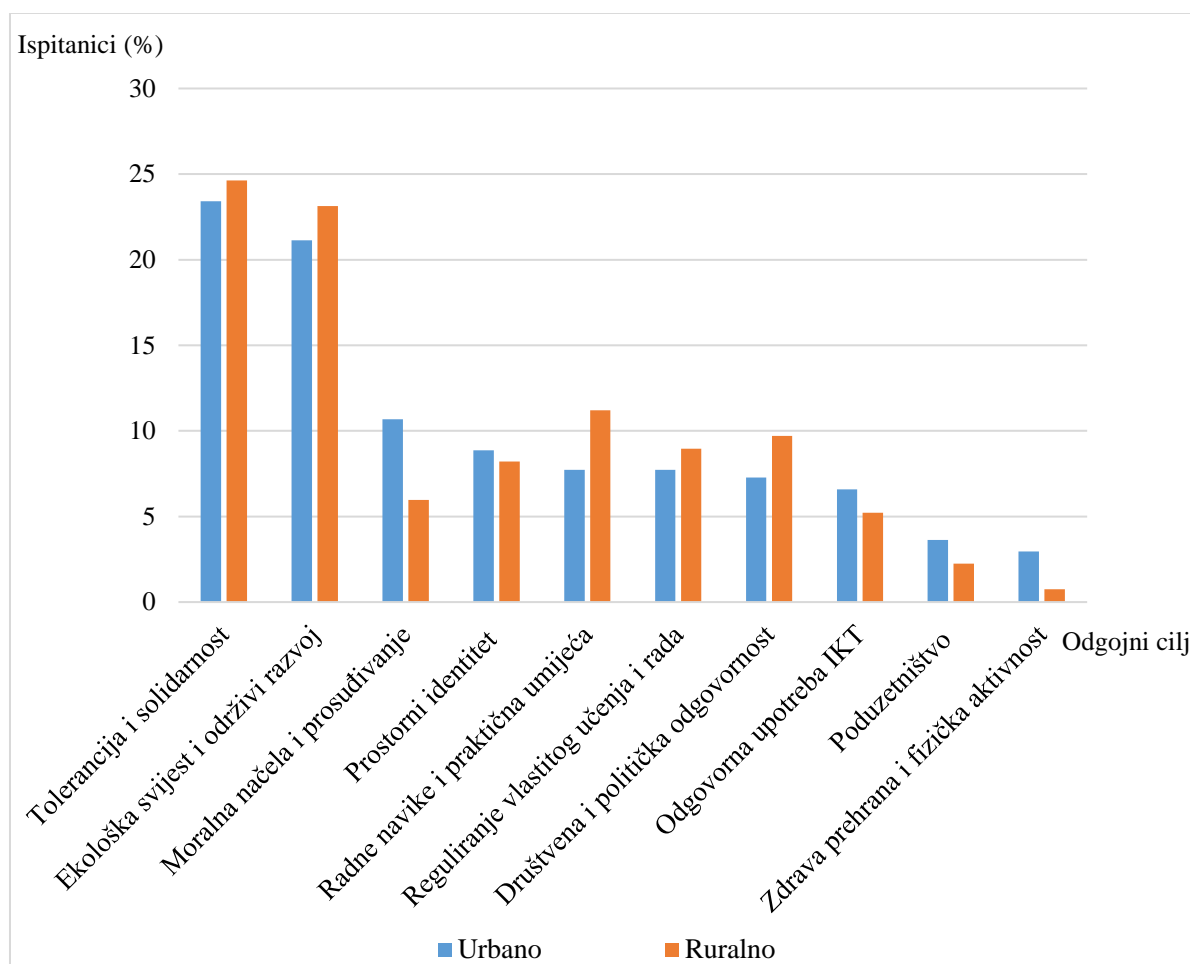
Sl. 6. Učestalost realizacije odgojnih ciljeva prema makroregijama

Izvor: Anketno istraživanje, 2021.

Prema makroregijama Republike Hrvatske (Sl. 6.) također su vidljive manje razlike u postotku odabira pojedinih specifičnih odgojnih ciljeva koji se realiziraju na satu geografije. Nastavnici u školama splitske makroregije najčešće realiziraju ciljeve „Tolerancija i solidarnost“, „Ekološka svijest i održivi razvoj“ i „Moralna načela i prosuđivanje“, te ih realiziraju u većem postotku od nastavnika drugih makroregija. Nastavnici osječke makroregije najviše odskaču u realizaciji cilja „Prostorni identitet“, dok nastavnici riječke makroregije odskaču u realizaciji cilja „Radne navike i praktična umijeća“. Osim dva najčešće realizirana odgojna cilja, nastavnici zagrebačke makroregije imaju najmanje relativne razlike u odabiru ostalih odgojnih ciljeva, odnosno imaju raznovrsniji odabir u realizaciju navedenih specifičnih odgojnih ciljeva.

S obzirom na tip naselja u kojemu se škola nalazi (Sl. 7.) primjetno je kako veći udio nastavnika geografije u školama u ruralnim sredinama često realizira „Tolerancija i

solidarnost“, te „Ekološka svijest i održivi razvoj“ od nastavnika u urbanim sredinama. Nadalje, znatno veći udio nastavnika u ruralnim sredinama često realizira ciljeve „Radne navike i praktična umijeća“, „Društvena i politička odgovornost“, te „Reguliranje vlastitog učenja i rada“. S druge strane, veći udio nastavnika u urbanim sredinama često realizira cilj „Moralna načela i prosuđivanje“, „Poduzetništvo“, „Odgovorna upotreba informacijske i komunikacijske tehnologije“, te „Zdrava prehrana i fizička aktivnost“ od nastavnika u ruralnim sredinama.

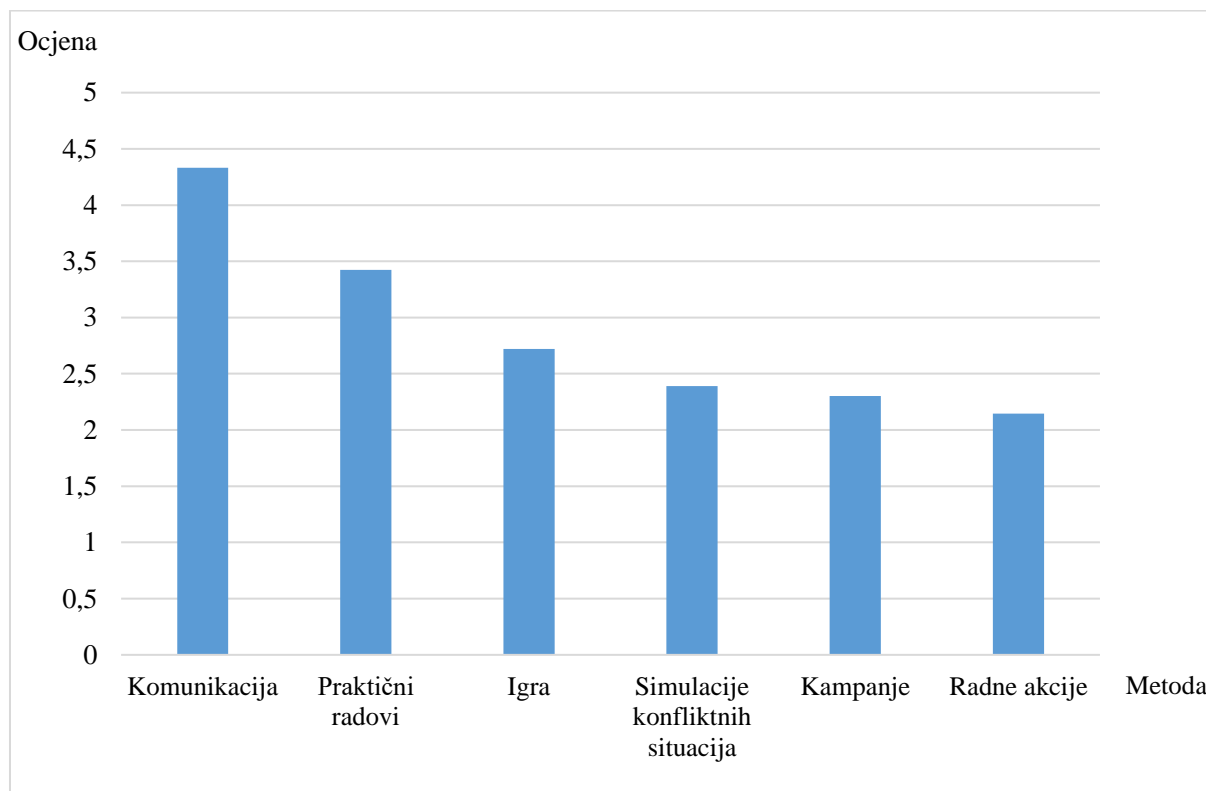
Sl. 7. Učestalost realizacije odgojnih ciljeva prema tipu naselja

Izvor: Anketno istraživanje, 2021.

Nakon provedene korelacijske analize utvrđena je statistički značajna povezanost varijabli radnog staža nastavnika i prosječne veličine razrednog odjela sa učestalosti odabira odgojnih ciljeva, no stupanj je korelacije neznan za bilo koji odgojni cilj.

5.1.4. Učestalost korištenja metoda i postupaka za ostvarivanje odgojnih ciljeva

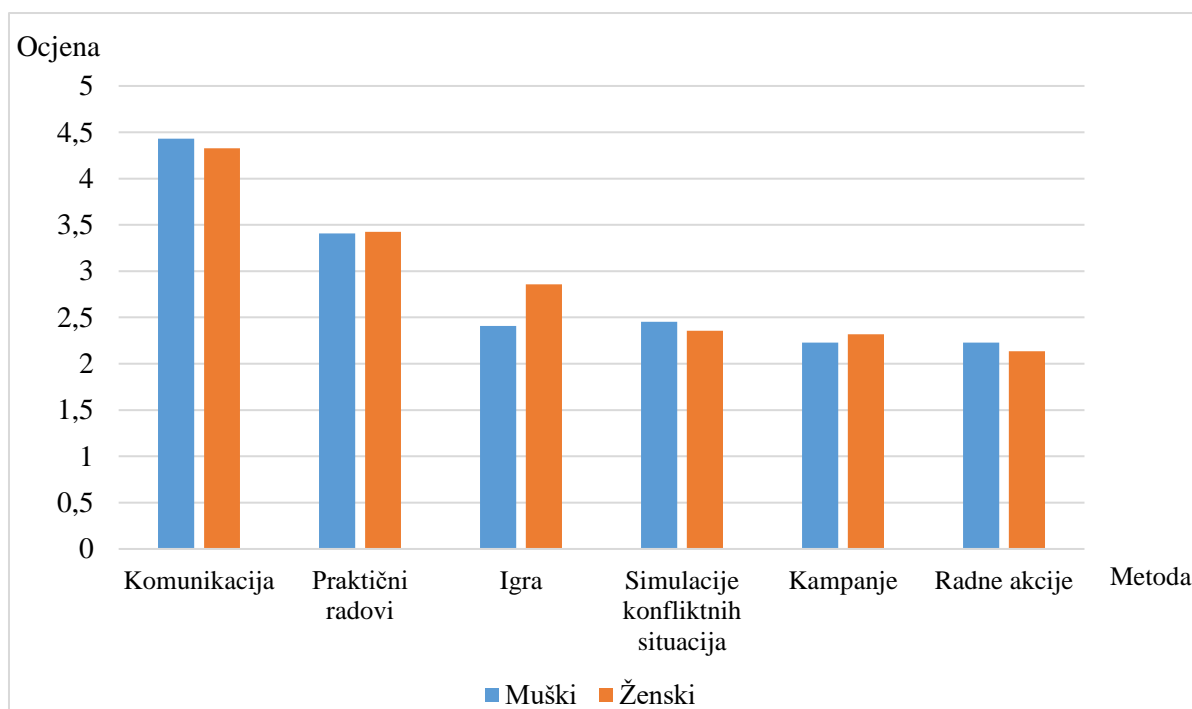
Rezultati pokazuju kako su dvije metode koje nastavnici geografije u Hrvatskoj najčešće koriste u ostvarivanju odgojnih ciljeva metoda komunikacije ($M = 4,33$; $SD = 0,86$) i metoda praktičnih radova ($M = 3,42$; $SD = 0,82$) na likertovoj ljestvici s 5 stupnjeva (Sl. 8.). Najrjeđe je korištena metoda radnih akcija ($M = 2,15$; $SD = 0,96$).

Sl. 8. Prosječna ocjena učestalosti korištenja odgojnih metoda

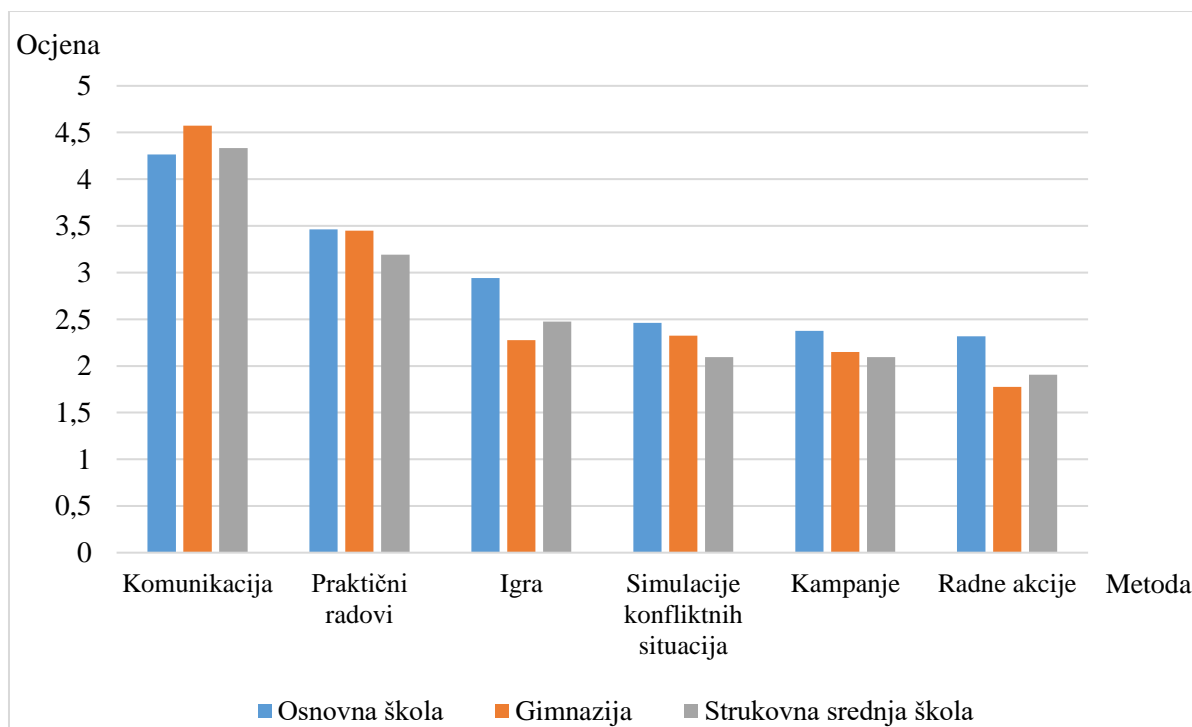
Izvor: Anketno istraživanje, 2021.

Prema spolu (Sl. 9), vidljive su manje razlike u učestalosti korištenja pojedinih metoda i postupaka u realizaciji odgojnih ciljeva. Najveća je razlika u učestalosti korištenja metode igre, koju nastavnice geografije ($M = 2,86$) češće upotrebljavaju od nastavnika geografije ($M = 2,41$). Nadalje, prema prosječnoj ocjeni nastavnice geografije češće koriste metode praktičnih radova i kampanja, dok nastavnici češće koriste metodu komunikacije, metodu simulacija konfliktnih situacija i radne akcije u realizaciji odgojnih ishoda.

Sl. 9. Prosječna ocjena učestalosti korištenja odgojnih metoda prema spolu nastavnika

Izvor: Anketno istraživanje, 2021.

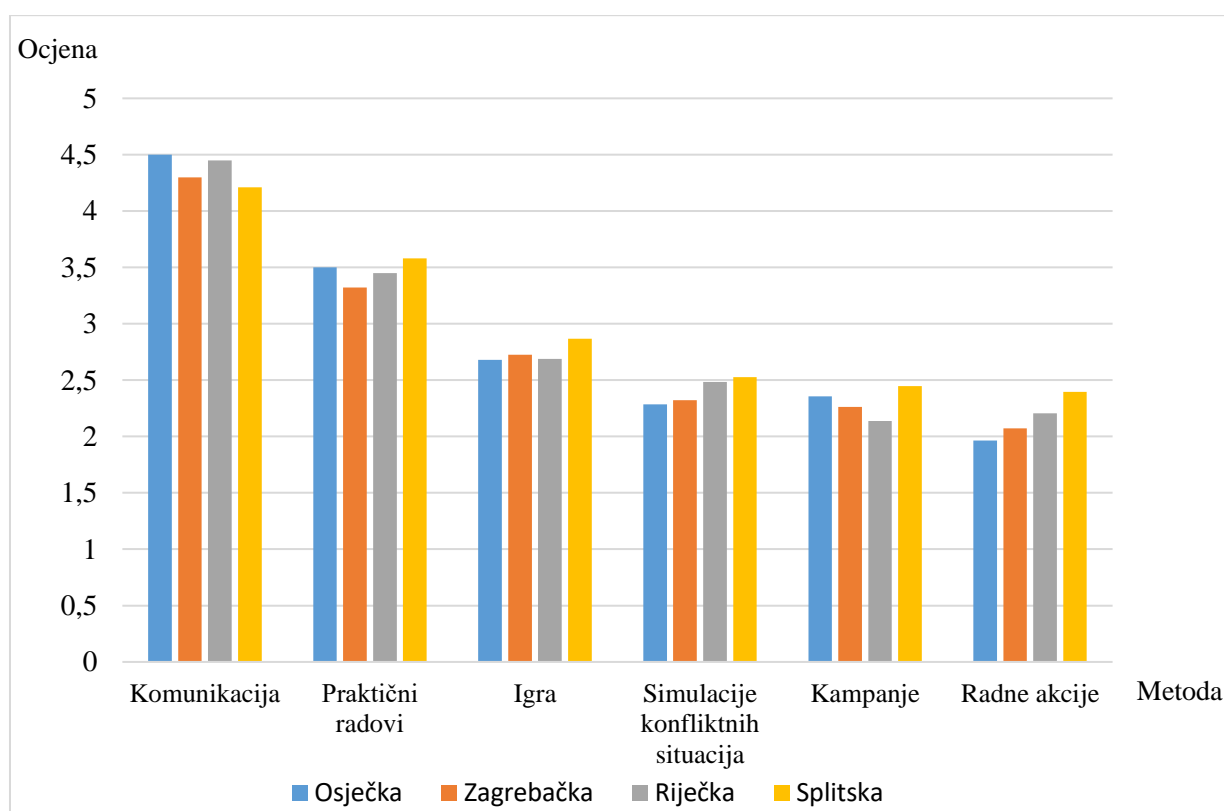

Sl. 10. Prosječna ocjena učestalosti korištenja odgojnih metoda prema vrsti škole

Izvor: Anketno istraživanje, 2021.

S obzirom na vrstu škole (Sl. 10), zabilježene su manje razlike u učestalosti korištenja pojedinih metoda i postupaka. U sve su tri vrste škole najučestalije metode komunikacije i praktičnih radova, a nastavnici gimnazija ($M = 4,58$) češće koriste metodu komunikacije od nastavnika osnovnih i strukovnih srednjih škola. Metodu igre i radnih akcija nastavnici osnovnih škola znatno češće koriste od nastavnika srednjih škola. Nadalje, osim metode komunikacije, nastavnici osnovnih škola prema prosječnom odgovoru češće koriste sve ostale metode od nastavnika srednjih škola.

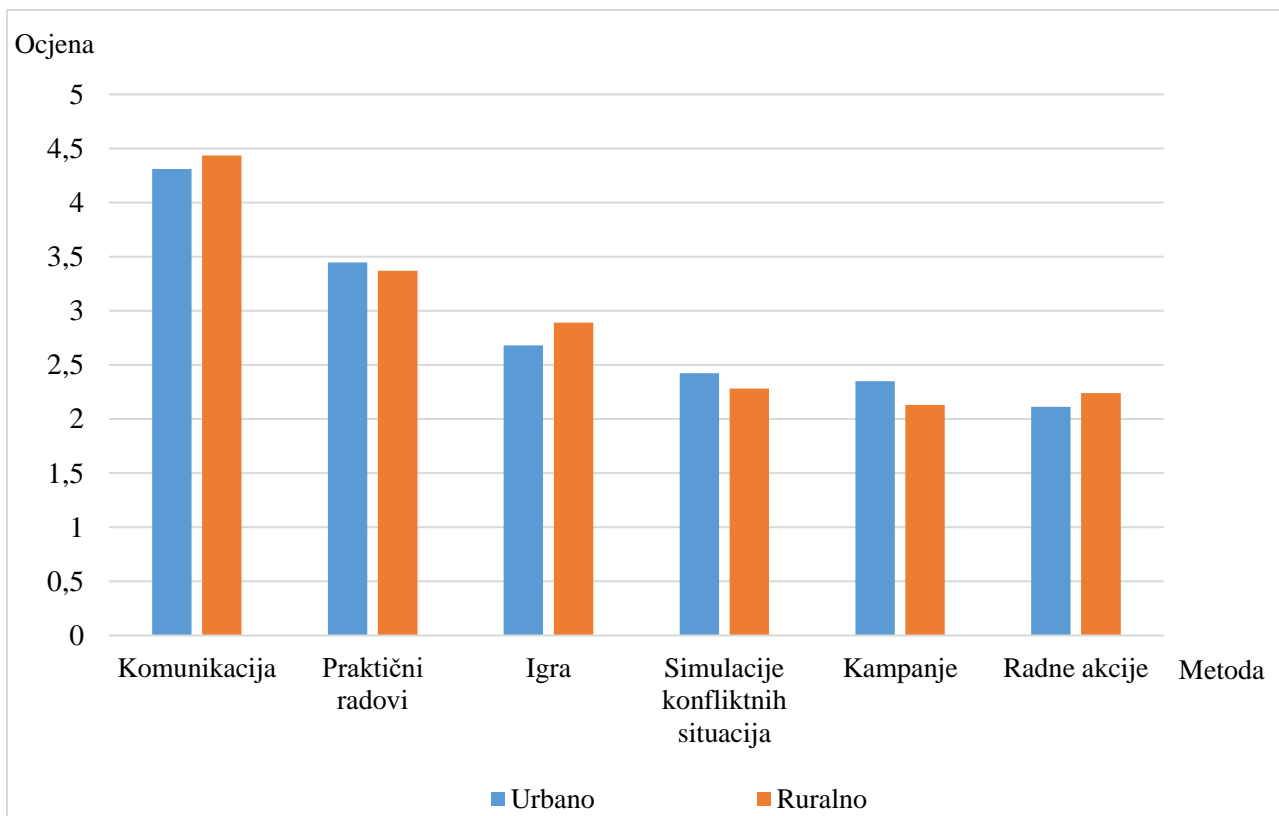
Prema makroregijama (sl. 10), nisu primijećene značajne razlike u učestalosti korištenja pojedinih metoda. Nastavnici splitske makroregije češće od nastavnika ostalih makroregija koriste sve metode osim metode komunikacije.

Sl. 11. Prosječna ocjena učestalosti korištenja odgojnih metoda prema makroregiji

Izvor: Anketno istraživanje, 2021.

Prema tipu naselja u kojemu se škola nalazi, zabilježene su manje razlike u učestalosti odabira pojedinih metoda (Sl.12). Nastavnici u školama u ruralnim sredinama češće odabiru metodu komunikacije, metodu igre i metodu radnih akcija od nastavnika u urbanim sredinama, dok nastavnici u školama u urbanim sredinama češće koriste metodu praktičnih radova, simulacije konfliktnih situacija i metodu kampanja.

Sl. 12. Prosječna ocjena učestalosti korištenja odgojnih metoda prema tipu naselja

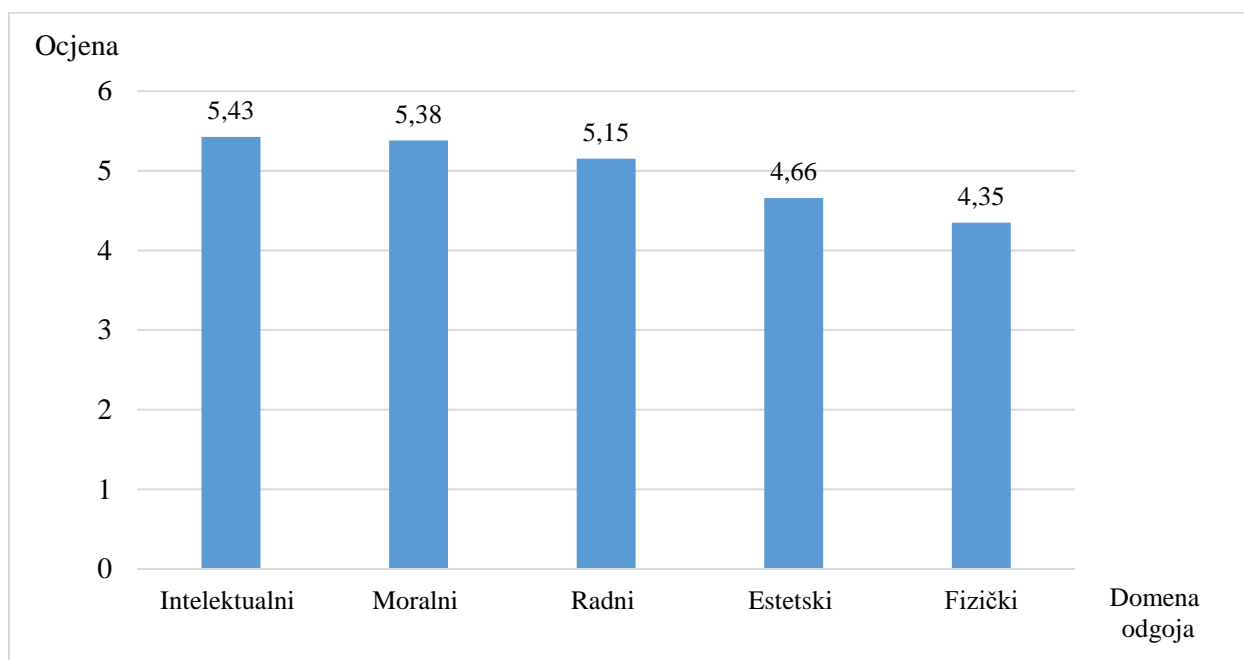
Izvor: Anketno istraživanje, 2021.

Nakon provedene korelacijske analize utvrđena je statistički značajna povezanost između varijabli radnog staža nastavnika i prosječne veličine razrednog odjela sa učestalosti korištenja bilo koje metode ili postupka, no stupanj je korelacije neznatan za sve odgojne metode.

5.1.5. Percepcija važnosti odgojnih domena

Rezultati istraživa pokazuju kako je procijenjena važnost najveća za domene intelektualnog ($M = 5,43$; $SD = 0,96$) i moralnog ($M = 5,38$; $SD = 1$) odgoja, dok je najmanja za domenu fizičkog odgoja ($M = 4,35$; $SD = 1,31$) (Sl. 13). Prosjek je ocjena svih odgojnih domena iznad 4, odnosno iznad razine „umjerene važnosti“, dok je prosjek ocjena domena intelektualnog, moralnog i radnog odgoja iznad 5, odnosno iznad razine „velike važnosti“. Nadalje, zabilježene visoke standardne devijacije upućuju na velike razlike u percepciji važnosti pojedinih odgojnih domena među nastavnicima. Nisu zabilježene razlike u

prosječnim ocjenama na temelju spola, vrsti škole, te tipa naselja i makroregije u kojemu se škola nalazi.

Sl. 13. Ocjena važnosti realizacije ciljeva iz odgojnih domena

Izvor: Anketno istraživanje, 2021.

Nakon provedene korelacijske analize utvrđena je statistički značajna povezanost između varijabli radnog staža nastavnika i prosječne veličine razrednog odjela sa percepcijom važnosti domena odgoja, no stupanj je korelacije neznatan za sve odgojne domene.

5.2. Odgovori ispitanika na pitanje otvorenog tipa

Nastavnici su geografije u anketnom upitniku imali priliku podijeliti svoja razmišljanja o ulozi i važnosti postizanja odgojnih ciljeva na satu geografije, kao i savjete i iskustva u načinu postizanja odgojnih ciljeva. Prikazani su istovjetni iskazi anonimnih nastavnika u anketi.

Nastavnici su geografije istaknuli važnu ulogu nastave geografije u odgoju i izgradnju osobnosti:

„Odgojni ciljevi su vrlo važni, a geografija je možda jedini nastavni predmet gdje se može pozitivno utjecati na učenike na svim razinama razvoja osobnosti.“

„Nastavni sadržaji iz geografije prate nas u svakodnevnom životu i svuda su oko nas stoga geografija kao nastavni predmet ima vrlo važnu ulogu u postizanju odgojnih ciljeva. “

Neki nastavnici smatraju kako se u odgojno-obrazovnom procesu u školi prevelik naglasak stavlja na postizanje obrazovnih ciljeva i stjecanje činjeničnog znanja, dok je odgoj zanemaren. Dio nastavnika smatra i kako su odgojni ciljevi važniji i korisniji od obrazovnih ciljeva:

„Smatram da je potrebno pronaći dobar omjer nastave koja će biti usmjerena na stjecanje znanja (koncepti, a ne činjenice) i na odgojne ciljeva, posebice u strukovnim školama. Nije potrebno spomenuti brojne pojmove koji učeniku neće pomoći u daljnjem obrazovanju ili životu. Smatram i da se premali naglasak stavlja na odgojne ciljeve, a preveliki na stjecanje znanja, posebno kad je riječ o natjecanju i državnoj maturi. “

„Sadržaji propisani kurikulumom vrlo su opsežni i od učenika se očekuje usvajanje velikog broja nepotrebnih činjenica. Zbog toga ostaje premalo vremena za kvalitetnu primjenu nastavnih metoda kojima bi se bolje postigli odgojni ciljevi. “

„Odgojni cilj jednako je vrijedan kao i obrazovni, Danas je često zanemaren radi pridavanja važnosti činjenicama i postizanju savršenog i opsežnog znanja. “

„Moj primarni cilj je naučiti djecu "životu", a tek onda i geografiju. “

„U najmanju ruku su bitni kao i obrazovni ciljevi, po meni i korisniji za daljnji razvoj osobe (učenika). “

Većina je nastavnika podijelila svoja iskustva u postizanju odgojnih ciljeva, te je pružila savjete i smjernice za učinkovito postizanje odgojnih ciljeva na temelju vlastitog iskustva:

„Prilagoditi načine i sredstva postizanja odgojnih ciljeva u pojedinom razrednom odjelu. Procijeniti u kolikoj je mjeri moguće realizirati željene odgojne ciljeve u pojedinom razrednom odjelu te varirati glavne odgojne ciljeve ovisno o strukturi i interesima učenika.

Promijeniti metodu ostvarivanja spomenutih ciljeva, ukoliko izabrana metoda daje slabe rezultate. U trenutnoj situaciji, kojoj se ne nazire kraj, uzeti u obzir oscilacije u motivaciji (i emocijama) učenika. Drugim riječima, biti spreman na konstantne promjene i prilagodbe te neočekivane situacije. “

„... što se tiče ostvarivanja odgojnih ishoda u nastavi geografije najviše ih ostvarujem kroz primjer terenske nastave. Imam taj blagoslov da je u blizini našeg grada puno lokaliteta koje istražujem s učenicima koliko mi vrijeme dopusti, ali nastojim da to bude što češće. Time ostvarim najviše odgojnih ishoda u nastavi geografije. “

„Prema dosadašnjem iskustvu (što se tiče odgojnih ciljeva), iako se često govori da nije tako, mladima je potreban red i stalno ponavljanje istih vrijednosti te podsjećanje na ono što bi trebalo biti dobro (koristeći konkretne primjere). “

„Samo puno razgovora i što više primjera iz svakodnevnog života“

„Ravnopravnost i prijateljski odnos u odnosu učitelj - učenik“

„Manje nepotrebnih podataka, više iskustvenog učenja. “

U konačnici, dvoje je nastavnika podijelilo određene izazove s kojima se suočavaju u ostvarivanju odgojnih ciljeva u nastavi geografije:

„Često u nastavi uočite da većina učenika ne dobiva informacije u obitelji o važnosti očuvanja okoliša, o održivom razvoju, o važnosti obrazovanja za opće društveno dobro. Prevladava mišljenje da je važno obrazovanje za osobnu dobit i osobni napredak, često se zateknete u situaciji da objašnjavate bit tolerancije cijeli sat. “

„Odgojni ciljevi se teško postižu bez sudjelovanja i osvještavanja učenikove okoline (roditelja, prijatelja, ...). “

6. Rasprava

Rezultati su ovog istraživanja doprinijeli boljem razumijevanju suvremenih odgojnih trendova u nastavi geografije koji se manifestiraju u realizaciji odgojnih ciljeva i u odabiru odgojnih metoda. Nadalje, rezultati nam također pružaju uvid u percepciju važnosti odgoja u nastavi geografije među nastavnicima, te u razlike u realizaciji odgoja na temelju demografskih karakteristika nastavnika i školskih uvjeta. U odgovorima je primjetno kako nastavnici geografije u pripremi nastavnoga sata često uzimaju u obzir odgojne ciljeve, no ovo nam istraživanje ne daje uvid u način na koji nastavnici to rade, te koliko često pišu pisane pripreme. Uzroci značajnih razlika na temelju vrste škole mogu se pripisati razlikama u učestalosti pisanja pisanih priprema koje potvrđuje istraživanje Magaš i Marin (2013). Nadalje, najveći se dio ispitanika u potpunosti slaže s tvrdnjom kako su odgojni ciljevi jednako važni kao obrazovni ciljevi, dok odgovori nastavnika na pitanje otvorenog tipa pokazuju kako dio nastavnika smatra kako je postizanje odgojnih ciljeva korisnije i važnije za učenike od usvajanja činjenica.

Iako se razvoj nacionalnog identiteta pojavljuje u svim temeljnim dokumentima kao jedan od glavnih ciljeva odgoja i obrazovanja u školama Republike Hrvatske, tek 46 ispitanika (25,8 %) navodi ga kao jedan od tri odgojna cilja koja najčešće realiziraju na satu geografije. Članak 4 Zakona o odgoju i obrazovanju (NN, 126/2012) osigurava nastavničku autonomiju u pedagoškom i metodičkom radu koji je u skladu s nacionalnim kurikulumom, nastavnim planom i programima, te državnim pedagoškim standardima. Moguća je percepcija ispitanika kako odabir odgojnih ishoda koji se realiziraju kroz nastavu geografije spada u domenu autonomije nastavnika, zbog čega ispitanici ne odabiru one odgojne ciljeve koji propisuje nacionalni kurikulum, već one koje sami odabiru na temelju tematske povezanosti s pojedinom nastavnom cjelinom ili zbog vlastitih preferencija. Sukladno tome, Tischler (2007) navodi kako je u institucionalnom odgoju potrebno omogućiti uvjete za autonomiju učitelja i sprečavati situacije u kojima je nastavnik izvršitelj gotovih naputaka. Nadalje, moguće je da sadržaj i raspored nastavnih cjelina u kurikulumu, te nastavnom planu i programu nudi više prilika za realizaciju pojedinih odgojnih ciljeva. Ipak, dva se odgojna cilja koja ispitanici najčešće realiziraju (razvoj tolerancije i solidarnosti, te razvoj ekološke svijesti i načela održivosti) poklapaju sa onim odgojnim ciljevima i očekivanjima koji su prema zakonskom okviru u središtu nastave geografije. Nadalje, ocjene važnosti odgojnih domena odražavaju se i na učestalosti realizacije odgojnih ciljeva, posebno u domeni fizičkog odgoja koji nastavnici geografije smatraju najmanje važnom domenom odgoja, a sukladno tome i najmanje

nastavnika geografije navodi odgoj za fizičku aktivnost kao cilj koji često realiziraju. Nadalje, odgojni ciljevi razvoja tolerancije i ekološke svijesti koje nastavnici najčešće realiziraju konceptualno spadaju u domene intelektualnog i moralnog odgoja koje nastavnici smatraju najvažnijima. Kroz njegovanje se razvoja intelektualnih umijeća i navika, te moralnog ponašanja izravno ostvaruju navedeni odgojni ciljevi.

Svjedočanstva ispitanika daju nam uvid u poteškoće s kojima se nastavnici geografije susreću u svakodnevnom radu s učenicima, a glavna je zabrinutost nastavnika o učenikovo obiteljskoj i vršnjačkoj okolini koja ne ispunjava dio očekivanja odgoja zbog zanemarivanja pojedinih odgojnih vrijednosti. Učinkoviti odgoj u školi stoga pretpostavlja kako je profesionalna zadaća nastavnika u školama raditi na osvještavanju roditelja o odgojnim vrijednostima koje trebaju prenositi svojoj djeci. Ako je izgradnja pozitivnih odlika učenika na svim razinama cilj društva, doista mora postojati sinergija u djelovanju učenika, roditelja, nastavnika i cijelog društva u ostvarenju tog cilja.

Iako su rezultati dosadašnjih istraživanja (Mohd Ismail i dr., 2018; Rajesh Shah, 2018) o utjecaju spola i dobi nastavnika na učinkovitost u nastavi raznoliki, rezultati ovog istraživanja pokazuju kako ne postoji značajna korelacija između varijable radnog staža i percepcije važnosti odgojnih ciljeva, učestalosti realizacije pojedinih ciljeva i metoda odgoja. Nadalje, ovo istraživanje potvrđuje razlike u percepciji važnosti odgoja u školama, odabiru odgojnih ciljeva i odabiru odgojnih metoda s obzirom na spol nastavnika, no razlozi tih razlika i dalje su nepoznati, zbog čega je potrebno detaljnije istražiti razlike u pristupu odgoju u školama s obzirom na spol nastavnika, posebno u kontekstu hrvatskih škola.

S obzirom na tip škole, očekivane razlike u varijablama istraživanja mogu se pripisati različitim faktorima. Metodičko-didaktički zahtjevi i očekivanja nastave u osnovnim školama rezultiraju češćim odabirom temeljnih odgojnih ciljeva potrebnih za školsko funkcioniranje poput razvoja radnih navika i praktičnih umijeća, te reguliranja vlastitog učenja i rada. Nadalje, sukladno uzrastu učenika osnovnih škola potvrđeno je češće korištenje metode igre u odgoju. S druge strane, učestalost realizacije odgojnih ciljeva u strukovnim školama može u najvećoj mjeri ovisiti o specifičnim uvjetima i potrebama pojedinog programa strukovnog obrazovanja. Različiti će programi strukovnog obrazovanja sukladno prirodi struke baštiniti i naglašavati različite odgojne vrijednosti i korištenje različitih odgojnih metoda u nastavi.

Razlike u rezultatima istraživanja s obzirom na makroregiju u kojoj se škola nalazi mogu se pripisati specifičnom okruženju pojedine škole i programima profesionalnog usavršavanja nastavnika na razini županija. Geografska ograničenja u širenju informacija i materijala kroz programe stručnog usavršavanja nastavnika postoje, zbog čega se trendovi u

pristupu odgoju i obrazovanju mogu razlikovati između županija i makroregija Republike Hrvatske. Ipak, uvođenjem IKT-a u organizaciju stručnog usavršavanja moguće je obuhvatiti veći krug nastavnika, raširiti informacije i materijale većem broju ljudi, te dovesti vrhunske predavače do više nastavnika (Hržica, 2010).

Ovo je istraživanje potvrdilo kako postoje određene razlike u percepciji važnosti odgojnih ciljeva, učestalosti realizacije pojedinih ciljeva i učestalosti korištenja pojedinih metoda s obzirom na tip naselja u kojemu se nalazi škola. Karakteristika po kojoj se škole u ruralnim naseljima najjasnije razlikuje od škola u urbanim naseljima je prosječna veličina razreda, no rezultati su istraživanja pokazali kako prosječna veličina razrednog odjela ne korelira sa varijablama istraživanja. Hornby i Witte (2010) navode nekoliko komparativnih prednosti ruralnih škola nad urbanim školama poput povećane uključenosti roditelja u sve aspekte života djece, veće uključenosti zajednice u školu, te drugačijim kurikularnim resursima ruralnih škola, a slične rezultate u kontekstu hrvatskih škola pokazuje istraživanje Miljević-Ridički i dr. (2011). U kontekstu nastave geografije ove razlike mogle bi se manifestirati na različit način odgoja djece u urbanim i ruralnim školama koji potvrđuje ovo istraživanje, no potrebno je provesti više istraživanja razlika urbanih i ruralnih škola u Republici Hrvatskoj. U konačnici, u analizi je rezultata istraživanja važno uzeti u obzir standardna ograničenja anketnoga istraživanja poput davanja poželjnih odgovora.

7. Zaključak

Nastava je geografije izuzetno važan dio odgojno-obrazovnog procesa u reprodukciji pozitivnih odgojnih vrijednosti. Rezultati nam ovog istraživanja daju uvid u odgojne ciljeve koje nastava geografije baštini na konceptualnoj i praktičnoj razini, te koje odgojne ciljeve nastavnici nastoje realizirati na satu geografije. Zakon o odgoju i obrazovanju, Nastavni plan i program, te Kurikulum za nastavni predmet Geografija jasno definiraju odgojna očekivanja nastave, dok su kroz međupredmetne teme vidljive konkretne praktične smjernice u ostvarivanju odgojnih ciljeva. Prema zakonskom je okviru nastavni predmet Geografija koncipiran kao ključan u razvoju tolerancije i solidarnosti, njegovanju načela moralnog ponašanja i usvajanju vrijednosti održivosti. Nadalje, iako je izgradnja nacionalnog identiteta navedena kao temeljni odgojni cilj na svim zakonskim razinama u Republici Hrvatskoj, ovo istraživanje pokazuje kako ga nastavnici geografije u Hrvatskoj ne realiziraju na razini u kojoj se to očekuje. Ovo istraživanje ipak potvrđuje kako nastavnici geografije u Hrvatskoj kroz

svoj rad s učenicima doista nastoje reproducirati ostale odgojne vrijednosti, no u svome se radu suočavaju s izazovom nedostatka odgoja za pojedine vrijednosti unutar obitelji. Škola ne može ispuniti sve zadaće odgoja, stoga odgojne vrijednosti koje su važne za odgovoran, racionalan i informiran pristup školovanju, životu i radu treba usađivati u obitelji od samih početaka odgoja. Nadalje, ovo istraživanje također potvrđuje kako među nastavnicima geografije postoje očekivane razlike u percepciji i realizaciji odgoja u školama s obzirom na spol nastavnika, vrstu škole, tip naselja i makroregiju u kojoj se škola nalazi. Zbog toga je potrebno kontinuirano raditi na profesionalnom usavršavanju nastavnika geografije kako bi pristup odgoju u nastavi geografije bio cjelovit i usklađen na nacionalnoj razini, te u skladu sa suvremenim pedagoškim standardima i očekivanjima nastavnog predmeta Geografija.

8. Popis literature i izvora

1. Bogнар, L., 1999: *Metodika odgoja*, Osijek
2. Brillante, P., Mankiw, S., 2015: A Sense of Place: Human Geography in the Early Childhood Classroom, *Young Children* 70 (3), 2-9.
3. Brkić Vejmelka, J., Pejdo, A., Segarić, N., 2018: Sustainable development from the perspective of geography education, *European Journal of Geography* 9 (1), 121-132.
4. Čačić-Kumpes, J., 1996: Obrazovanje i Tolerancija, *Društvena istraživanja* 5 (2), 307-319.
5. Castree, N., 2008: Geography = pedagogy = politics, *Progress in Human Geography*, 32 (5), 680-687. DOI: 10.1177/0309132508095081
6. Curić, Z., Vuk, R., Jakovčić, M., 2007: Kurikulumi Geografije za obvezno obrazovanje u 11 europskih država – komparativna analiza, *Metodika* 8 (15), 444-466.
7. Edutorij, n.d.: Scenariji poučavanja – Predrasude i stereotipi, <https://edutorij.e-skole.hr/share/proxy/alfresco-noauth/edutorij/api/proxy-guest/64c3a641-b995-4824-b042-494073a857aa/index.html> (24.5.2021.)
8. Gökçe, N., 2015: An implementation of tolerance training in a Geography lesson: Students' opinions, *Educational Research and Reviews* 10 (20), 2713-2723, DOI: 10.5897/ERR2015.2392
9. Grofelnik, H., 2008: Terenska nastava iz Geografije kao obrazac za cjeloživotno učenje, u: Uzelac, V., Vujičić, L., Boneta, Ž. (ur.): *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj*, Učiteljski fakultet u Rijeci, Rijeka, 181-187.
10. Guo, F., Lane, J., Yushan, D., Stoltman J. P., 2018: Sustainable Development in Geography Education for Middle School in China, *Sustainability* 10 (11), 1-27, DOI: 10.3390/su10113896
11. Hornby, G., Witte, C., 2010: Parent Involvement in Rural Elementary Schools in New Zealand: A Survey, *Journal of Child and Family Studies* 19 (6), 771-777.
12. Hržica, V., 2010: Upotreba informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) u usavršavanju i razvoju, u: Milović, S. (ur.): *Stručno usavršavanje i profesionalni razvoj*, Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb, 87-92.
13. International Geographical Union (IGU), 2016: International Charter on Geographical Education, https://www.igu-cge.org/wp-content/uploads/2019/03/IGU_2016_eng_ver25Feb2019.pdf

14. Jukić, R., 2011: Ekološko pitanje kao odgojno-obrazovna potreba, *Socijalna ekologija* 20 (3), 267-286.
15. Kolnik, K., 2012. Coming together: geography and citizenship education for sustainable living, *Metodički obzori* 7(2012)3 (16), 17-24. DOI: <https://doi.org/10.32728/mo.07.3.2012.02>
16. Magaš, K., 2016: Ciljevi i zadatci nastave Geografije, https://www.researchgate.net/publication/322086961_CILJEVI_I_ZADATCI_NASTAVE_GEOGRAFIJE
17. Magaš, K., Marin, D., 2013: Metodičko-didaktički aspekt nastave Geografije u Republici Hrvatskoj, *Magistra Iadertina* 8 (1.), 165-192.
18. Marković, I., Fuerst-Bjeliš, B., 2015: Prostorni identitet kao pokretačka snaga razvoja turizma: komparativna analiza regija Bjelovara i Čakovca, *Hrvatski geografski glasnik* 77 (1), 71-88. DOI: <https://doi.org/10.21861/HGG.2015.77.01.04>
19. Mavilidi, M., Okely, A. D., Paul, C., Paas, F., 2016: Infusing Physical Activities Into the Classroom: Effects on Preschool Children's Geography Learning, *Mind Brain and Education* 10 (4), 1-8, DOI: 10.1111/mbe.12131
20. Meadows, M.E., 2020: Geography Education for Sustainable Development, *Geography and Sustainability* 1 (1), 88-92, DOI:10.1016/j.geosus.2020.02.001
21. Miljević-Ridički, R., Pahić, T., Vizek Vidović, V., 2011: Suradnja roditelja i škole u Hrvatskoj: sličnosti i razlike urbanih i ruralnih sredina, *Sociologija i prostor* 49 (2), 165-184.
22. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (MZO), 2019a: Kurikulum nastavnog predmeta Geografija za osnovne škole i gimnazije, https://skolazazivot.hr/wp-content/uploads/2020/06/GEO_kurikulum.pdf (15.5.2021.)
23. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (MZO), 2019b: Kurikulum međupredmetne teme Osobni i socijalni razvoj za osnovne i srednje škole, https://skolazazivot.hr/wp-content/uploads/2020/06/OSR_kurikulum.pdf (15.5.2021.)
24. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (MZO), 2019c: Kurikulum međupredmetne teme Održivi razvoj za osnovne i srednje škole, https://skolazazivot.hr/wp-content/uploads/2020/06/ODR_kurikulum.pdf (15.5.2021.)
25. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (MZO), n.d.: Nacionalni kurikulum, <https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/nacionalni-kurikulum/125> (17.5.2021.)

26. Mohd Ismail, R., Arshad, R., Abas, Z., 2018: Can Teachers' Age and Experience influence Teacher Effectiveness in HOTS?, *International Journal of Advanced Studies in Social Science & Innovation* 2 (1), 144-158.
27. Narodne Novine (NN), 2006: *Odluka o nastavnom planu i programu za osnovnu školu*, 102/2006.
28. Narodne Novine (NN), 2012: *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (pročišćeni tekst)*, 126/2012.
29. Nenadović, M., n.d.: Uporaba metode debate u nastavi, https://teachjustnow.eu/wp-content/uploads/documents/cr/12_Maja_Nenadovic__Uporaba_metode_debate_u_nastavu.pdf (24.5.2021.)
30. Rajesh Shah, S., 2018: Influence of Gender and Age of Teachers on Teaching: Students Perspective, *International Journal of Current Microbiology and Applied Sciences* 7 (1), 2436-2441.
31. Resnik Planinc, T., Ilc Klun, M., 2011: European Identity in Slovenian Education System through Geographical Perspective. *Hrvatski geografski glasnik* 73 (1), 301-319. DOI: <https://doi.org/10.21861/hgg.2011.73.01.20>
32. Shafiyeva, U., 2016: Social Context of Forming National Identity Through Education in Post-Soviet Countries, *The 2016 WEI International Academic Conference Proceedings*, 48-55.
33. Stoltman, J. P., 1990: *Geography Education for Citizenship*, ERIC Publications, Bloomington.
34. Stoltman, J. P., DeChano-Cook, L.M., 2002: Political Geography, Geographical Education, and Citizenship, u: Gerber, R., Williams, M. (ur.): *Geography, Culture and Education*, Springer, 127-144.
35. Škola za život, n.d.: Međupredmetne teme, <https://skolazazivot.hr/medupredmetne teme/> (17.5.2021.)
36. Tischler, D., 2007: Autonomija učitelja i njihov profesionalni razvoj, *Pedagogijska istraživanja* 4 (2), 293-298.
37. Tuđan, I., 2018: Implementacija građanskog odgoja i obrazovanja u nastavi geografije, *Varaždinski učitelj*, 1 (1), 56-64.
38. Vlček, P., Svobodová, H., Resnik Planinc, H., 2018: Integrating Physical Education and Geography in elementary education in the Czech Republic and the Republic of Slovenia, *Compare* 49 (1), 1-20, DOI: 10.1080/03057925.2018.1466267

39. Yli-Panula, E., Jeronen, E., Lemmetty, P., 2019: Teaching and Learning Methods in Geography Promoting Sustainability, *Education Sciences 10 (1)*, 1-18, DOI: 10.3390/educsci10010005

Popis slika

Sl. 1. Ispitanici prema radnome stažu	19
Sl. 2. Prosječna veličina razrednog odjela u kojem ispitanici održavaju nastavu	19
Sl. 3. Odgojni ciljevi koji se najčešće realiziraju na satu geografije.....	22
Sl. 4. Učestalost realizacije odgojnih ciljeva prema spolu	23
Sl. 5. Učestalost realizacije odgojnih ciljeva prema vrsti škole	24
Sl. 6. Učestalost realizacije odgojnih ciljeva prema makroregijama	25
Sl. 7. Učestalost realizacije odgojnih ciljeva prema tipu naselja	26
Sl. 8. Prosječna ocjena učestalosti korištenja odgojnih metoda	27
Sl. 9. Prosječna ocjena učestalosti korištenja odgojnih metoda prema spolu nastavnika	28
Sl. 10. Prosječna ocjena učestalosti korištenja odgojnih metoda prema vrsti škole	28
Sl. 11. Prosječna ocjena učestalosti korištenja odgojnih metoda prema makroregiji	29
Sl. 12. Prosječna ocjena učestalosti korištenja odgojnih metoda prema tipu naselja.....	30
Sl. 13. Ocjena važnosti realizacije ciljeva iz odgojnih domena	31

Popis priloga

Prilog 1. Pisana priprema za nastavni sat

PISANA PRIPREMA ZA NASTAVNI SAT GEOGRAFIJE		
Naziv i sjedište škole		
Obrazovni program (zanimanje)	Opća gimnazija	
Ime i prezime nastavnika	Marko Kranjc	
Datum izvođenja nastavnog sata		
Naziv nastavne jedinice	Hrvatski nacionalni identitet u globaliziranom svijetu	
Razred	4.	
Tip sata	Obrada	
Kompetencije	Ishodi učenja	Zadatci kojima ću provjeriti ishode
1. Geografska znanja i vještine GEO SŠ A.4.1. Učenik analizira utjecaj globalizacije na nacionalni identitet i suverenitet te navodi primjere nematerijalne i materijalne baštine kao elemenata nacionalnoga identiteta	-Razlikuje naciju od naroda -Razlikuje elemente nacionalnog identiteta -Opisuje utjecaj globalizacijskih procesa u Hrvatskoj na homogenizaciju kulture -Objašnjava važnost očuvanja hrvatskog nacionalnog identiteta	-Objasni razliku između pojmova nacija i narod -Za svaki element nacionalnog identiteta navedi primjer iz hrvatske -Navedi 3 primjera globalizacijskog utjecaja na kulturu u Hrvatskoj -Kako se globalizacija odražava na upotrebu jezika u Hrvatskoj? -Objasni zašto je važno očuvati hrvatski nacionalni identitet?
2. Očekivanja MPT učiti kako učiti	uku C.4/5.1. 1. Vrijednost učenja Učenik može objasniti vrijednost učenja za svoj život -Svojim riječima objašnjava važnost učenja za društvo	
3. Očekivanja MPT osobni i socijalni razvoj	osr C.5.4. Analizira vrijednosti svog kulturnog nasljeđa u odnosu na multikulturalni svijet. -Opisuje vrijednosti hrvatske kulture	
4. Očekivanja MPT Građanski odgoj i obrazovanje	goo C.5.3. Promiče kvalitetu života u zajednici. -Objašnjava dobrobit očuvanja kulturnog bogatstva lokalne zajednice	

TIJEK NASTAVNOG SATA		
Etape sata	Cilj etape	Aktivnosti učenika
Uvod	<ul style="list-style-type: none"> ○ provjera predznanja ○ poticanje znatiželje ○ najava cilja 	<p>-Učenici odgovaraju na pitanja nastavnika:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Čime se Hrvati u svijetu mogu ponositi? -Osjećate li vi ponos kada je Hrvatska u nečemu uspješna i prepoznata u svijetu? -Navedite nekoliko primjera situacija kada ste bili iznimno ponosni na svoju naciju -Što povezuje sve ljude hrvatske nacionalnosti? <p>-Učenici zapisuju naslov nastavne jedinice u svoje bilježnice: Hrvatski nacionalni identitet u globaliziranom svijetu</p>
Glavni dio sata	<ul style="list-style-type: none"> ○ naučiti temeljne pojmove, pojave i procese, teorije, algoritme... ○ razvijati vještine: čitanja teksta i grafičkih prikaza, interpretacije preglednih i tematskih karata, orijentacije, izrade dijagrama, tematskih karata, usmenog i pisanog izražavanja, organiziranja, dogovaranja, pridržavanja pravila rada u skupinama ... 	<p>-Učenici slušaju izlaganje nastavnika o razlikama pojmova nacija i narod, te o definiciji i sastavnicama nacionalnog identiteta.</p> <p>-Učenici u svoje bilježnice zapisuju definicije pojmova nacija, narod i nacionalni identitet</p> <p>-Učenici gledaju video isječak nastupa Jacquesa Houdeka na natjecanju za pjesmu Eurovizije na engleskom jeziku i video isječak govora Ingrid Antičević Marinović u Europskom parlamentu na engleskom jeziku, te odgovaraju na pitanja :</p> <ul style="list-style-type: none"> -Prepoznajete li sadržaj ova dva video isječka? -Koji ste jezik imali prilike čuti? <p>-Učenici vode kratku raspravu vođenu pitanjima nastavnika razvijajući vještinu usmenog izražavanja i argumentiranja:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Zbog čega se u ovim slučajevima koristio engleski umjesto hrvatskog jezika? -Trebalo li se u sličnim situacijama koristiti engleski ili hrvatski jezik? -Zašto? <p>-Učenici slušaju izlaganje nastavnika o smanjenju kulturne različitosti u svijetu i homogenizaciji kulture zbog globalizacije</p> <p>-Učenici se raspoređuju u pet skupina. Svaka skupina kao temu dobiva element kulture (hrana, jezik, glazba, vrijednosti, običaji) na kojem su vidljivi globalizacijski utjecaji.</p> <p>-Učenici s dobivenih listića čitaju dijelove poglavlja „Globalizacija i kultura“ iz znanstvenog rada „Globalizacijski procesi i kultura“.</p> <p>Učenici unutar skupina međusobno diskutiraju o vidljivim utjecajima globalizacije na element kulture u Hrvatskoj, te o pozitivnim i negativnim</p>

		<p>utjecajima globalne homogenizacije na taj element kulture. Učenici ispunjavaju tablicu na radnim listićima za taj element kulture.</p> <p>-Jedan učenik iz svake skupine u kratkom izlaganju predstavlja razredu rad svoje skupine</p> <p>-Učenici nakon izlaganja ispunjavaju radni listić za preostale elemente kulture</p> <p>-Nakon izlaganja svake skupine svi učenici u razredu vode kratku raspravu vođenu pitanjima nastavnika razvijajući vještine usmenog izražavanja i argumentiranja:</p> <p>-Smatrate li da je važno očuvati ovaj elemente kulture od snažnog globalizacijskog utjecaja?</p> <p>-Zbog čega?</p> <p>-Učenici slušaju izlaganje nastavnika o važnosti očuvanja nacionalnog identiteta brojem stanovnika malih naroda u globaliziranom svijetu</p>
Završni dio sata	<ul style="list-style-type: none"> ○ primjena naučenog ○ formativno vrednovanje 	<p>-Učenici usmeno odgovaraju na pitanja za provjeru usvojenosti ishoda</p> <p>-Učenici dobivaju povratnu informaciju o uspješnosti rada u skupinama i o ostvarenom rezultatu odgovaranja na pitanja</p>

Plan školske ploče

Hrvatski nacionalni identitet u globaliziranom svijetu

narod – etnički pojam - skupina ljudi povezana zajedničkim etnicitetom

nacija – politički pojam - skupina ljudi koju povezuje nacionalnost

nacionalni identitet – osjećaj pripadnosti i privrženosti nekoj državi (naciji)

- **zajednička** prošlost, kultura, teritorij i osjećaj međusobne solidarnosti

globalizacija – smanjuje kulturnu raznolikost - **homogenizacija** kulture

-u Hrvatskoj - utjecaj zapadne (američke) kulture

Nastavne metode

Metoda usmenog izlaganja, metoda razgovora, metoda rada s tekstem

Oblici rada

Frontalni rad, samostalni rad, rad u skupinama

Nastavna sredstva i pomagala

Nastavna sredstva – Youtube video isječak nastupa Jacquesa Houdeka na natjecanju za pjesmu Eurovizije (https://www.youtube.com/watch?v=tkP0xw_i_Ho), Youtube video isječak govora

Ingrid Antičević Marinović u Europskom parlamentu

(<https://www.youtube.com/watch?v=oiJIO7ymqo8>), Tekst – Globalizacija i kultura (Jagić, S., Vučetić, M., 2012: Globalizacijski procesi i kultura, *Acta Iadertina* 9 (1), 15-24.)

Nastavna pomagala – Računalo, LCD projektor, školska ploča, pribor za pisanje

Popis literature i izvora za učitelja/nastavnika

Enciklopedija.hr, n.d.: Nacija, <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=42693>

Korunić, P., 2004: Nacija i nacionalni identitet, *Revija za sociologiju* 36 (1-2), 87-105.

Jagić, S., Vučetić, M., 2012: Globalizacijski procesi i kultura, *Acta Iadertina* 9 (1), 15-24.

Popis priloga

Prilog 1. Dijelovi poglavlja „Globalizacija i kultura“

Izvor: Jagić, S., Vučetić, M., 2012: Globalizacijski procesi i kultura, *Acta Iadertina* 9 (1), 15-24.

Povijesno, svaki narod razvija svoju specifičnu kulturu zaštićenu od vanjskih utjecaja geografskim, jezičnim i vjerskim barijerama. Ljudi obično pretpostavljaju da su običaji vječni ili nepromjenjivi i teško zamišljaju da se nekada postupalo drukčije, ili da se negdje postupa drukčije.

Danas se ove barijere lome pod utjecajem olakšanoga djelovanja brojnih čimbenika, pa se kaže da svi živimo u globalnom selu pod utjecajem istih poruka i informacija. No razlike i danas postoje. Naime, pored raznolikosti koje se očituju u kulturnim razlikama, među pripadnicima raznih zemalja postoje i značajne razlike između etničkih skupina, manjina, društvenih slojeva, pa čak i između pripadnika različite starosne dobi. U globalizacijskim procesima susreću se kompleksi kulturno civilizacijskog naslijeđa te dolazi do dodira heterogenih struktura interesa i motiva brojnih čimbenika – dodiri kultura.

Nepobitno je da danas globalno komuniciranje i masovne migracije, odnosno globalizacija, prisiljavaju tradicionalne kulture na koegzistenciju, ali i na razilaženje i međusobne napetosti. Međuodnos kultura rezultira svojevrsnom mješavinom kultura s brojnim pozitivnim i negativnim konotacijama, uz moguću pojavu ‘anomije’, odnosno vrijednosne dezorijentacije pojedinaca. Globalizacijski proces uključuje sve veći broj kulturnih elemenata, proširuje prostorne, kvantitativne i kvalitativne dimenzije kulture, a uključivanjem sve većega broja ljudi potiče aktivno djelovanje kulture.

U uvjetima globalizacije, posebno su se pod pritiskom našle male zemlje i njihove kulture. Najveća brana globalizaciji, na kulturnom planu, su kulturni identiteti – jezik, književnost, umjetnost, religija, i tradicija. Nacionalna kultura predstavlja osobitost svake nacije, njezin identitet – differentiu specificu, ali je i element veze s drugim kulturama i društvima. Za sada, globalizacija zahvaća samo neke segmente kulture i to, prije svega, one masovne kulture, ‘stilovi života’.

Prilog 2. Radni listić
Hrvatski nacionalni identitet u globaliziranome svijetu

Element kulture	Primjer utjecaja globalizacije u Hrvatskoj	Pozitivni aspekti	Negativni aspekti